

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра психології і туризму

Кваліфікаційна робота
на тему: «Мовна підготовка як чинник професійної ефективності фахівців
сфери туризму та рекреації»

Допущено до захисту

«___» листопада 2024 року

здобувача вищої освіти групи Т01-23
факультету туризму, бізнесу і психології
освітньої програми Туризмознавство
за спеціальністю 242 Туризм і рекреація
Циганок Д. С.

Завідувач кафедри
психології і туризму

д.психол.н., проф.
Бондаренко О. Ф.

Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор
Васильчук В. М.

Національна шкала _____
Кількість балів _____
Оцінка ЄКТС _____

ЗМІСТ

ВСТУП.....	2
РОЗДІЛ 1	5
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ	5
1.1. Понятійний апарат мовної підготовки фахівців сфери туризму	5
1.2. Методика дослідження мовної підготовки	13
1.3. Сучасні тенденції мовної підготовки фахівців туристичної сфери	20
РОЗДІЛ 2	31
РОЗВИТОК ЛІНГВІСТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ ТА РЕКРЕАЦІЇ.....	31
2.1. Оцінка мовної підготовки спеціалістів у галузі туризму	31
2.2. Критерії, показники та рівні мовної підготовки фахівців сфери туризму та рекреації	39
2.3. Дослідження стану мовної підготовки фахівців сфери туристичної галузі	46
РОЗДІЛ 3	55
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ ТУРИЗМУ ТА РЕКРЕАЦІЇ	55
3.1. Проблеми мовної підготовки фахівців туристичної та рекреаційної сфери	55
3.2. Розвиток організаційних умов мовної підготовки у туризмі	61
3.3. Розробка авторської програми «Мовна підготовка фахівців»	71
ВИСНОВКИ.....	82
РЕЗЮМЕ	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	88
ДОДАТКИ	95

ВСТУП

Актуальність теми роботи. Туристична галузь в Україні характеризується існуванням великої кількості послуг, які надаються різноманітними суб'єктами туристичної діяльності, зокрема туристичними агенціями, готелями, ресторанами, закладами організації дозвілля тощо. Зростання вимог до якості обслуговування та підвищення конкуренції вимагає шукати нові шляхи удосконалення діяльності суб'єктів надання туристичних послуг, у тому числі й у процесі комунікації з клієнтами. Враховуючи те, що діяльність у туристичній галузі передбачає безперервність процесу комунікації в процесі обслуговування туристів, підвищення ефективності спілкування виступає одним із ключових інструментів формування конкурентоздатності туристичних організацій.

У світі, насиченому культурним різноманіттям та міжнародними зв'язками, мовна компетентність стає ключовим чинником успіху в будь-якій професійній сфері. Однак, в контексті сфери туризму та рекреації, де спілкування з різними культурами та національностями – це не просто норма, а необхідність, рівень мовної компетентності набуває ще більшого значення. Від уміння ефективно спілкуватися з міжнародними туристами до вміння впевнено вести ділові переговори з партнерами з усього світу – мовна компетентність безпосередньо впливає на професійну ефективність фахівців у цій галузі.

Аналіз рівня розробленості теми. Окремі аспекти мовної підготовки як чинника професійної ефективності фахівців сфери туризму та рекреації виступали предметом дослідження великої кількості вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких можливо виділити праці таких як: Н. Закордонець, Л. Руденко, Л. Овсієнко, В. Гужвинський, М. Черезова, В. Перейдеха, С. Шевчук, Б. Носа, В. Дойл, Г. Гедвілн, С. Гервін та інших. При цьому, на сьогоднішній день відсутній ґрунтовний аналіз основних елементів мовної підготовки як чинника професійної ефективності фахівців сфери туризму та рекреацій, що додатково обумовлює актуальність нашої роботи.

Метою даної роботи є дослідження мовної підготовки як чинника професійної ефективності фахівців сфери туризму та рекреацій.

Згідно визначеної мети, *завданнями* роботи є:

- дослідити понятійний апарат мовної підготовки фахівців сфери туризму;
- охарактеризувати методологію та методи дослідження;
- визначити сучасні тенденції дослідження мовної підготовки фахівців сфери туризму та рекреації;
- проаналізувати мовну підготовку фахівців у сфері туризму та рекреації;
- розглянути критерії, показники та рівні мовної підготовки фахівців сфери туризму та рекреації;
- дослідити стан мовної підготовки фахівців сфери туризму та рекреації;
- розкрити проблеми мовної підготовки фахівців сфери туризму та рекреації;
- представити напрями розвитку організаційних умов мовної підготовки фахівців сфери туризму та рекреації;
- запропонувати авторську програму «Мовна підготовка фахівців сфери туризму та рекреації».

Об'єктом дослідження є мовна підготовка як чинник професійної ефективності фахівців сфери туризму та рекреацій.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні засади формування мовної підготовки фахівців.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань були використані наступні методи дослідження: теоретичні: метод аналізу та синтезу, систематизація, порівняння, зіставлення джерел інформації, що дозволило узагальнити та систематизувати погляди вчених на проблему, яка вивчається. З метою визначення теоретико-методичних аспектів дослідження мовної підготовки фахівців сфери туризму нами використовувалися порівняльний метод, аналізу та синтезу, аналізу науково-методичної літератури. Для проведення емпіричного дослідження розвитку мовної підготовки фахівців сфери туризму та рекреації ми використали емпіричні методи отримання первинних даних, у тому числі експерименту, тестування, опитування, спостереження, а також методики обробки отриманих

результатів. У процесі визначення проблем та перспектив розвитку мовної підготовки фахівців сфери туризму і рекреації нами використовувалися методи узагальнення та систематизації.

З метою проведення емпіричного дослідження рівня сформованості мовних навичок фахівців у сфері туризму було використано наступні методики:

- анкета «Мотиви оволодіння мовними компетентностями»;
- тест В. Макліні «Мовні бар'єри при спілкуванні»;
- опитувальник німецького психолога М. Ферверга на контактність.

Наукова новизна дослідження полягає у ґрунтовному аналізі основних досліджень з підготовки мовних фахівців сфери туризму, їх класифікації, вивченні сучасного стану, а також дослідження перспектив їх подальшого розвитку в туризмі.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Результати дослідження були оприлюднені у збірнику матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції «Семіотика української незламності: мова - освіта – дискурс» у вигляді наукових тез (с. 722-724). «Вплив мовної компетентності на професійну ефективність фахівців сфери туризму та рекреації» Циганок Д.С. (2024). Київ: Видавничий центр КНЛУ.

Структура дослідження. Робота складається з вступу, 3 розділів основної частини (які мають підрозділи), висновків та списку використаних джерел, який налічує 58 найменувань. Загальний обсяг роботи складає 106 сторінок, основний зміст викладено на 85 сторінках. В роботі представлено 8 сторінок використаних джерел, 10 сторінок додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ

1.1. Понятійний апарат мовної підготовки фахівців сфери туризму

Поняття «компетентність» викликає значну зацікавленість у науковій спільноті. В узагальненому вигляді під досліджуваною категорією прийнято розглядати критерій оволодіння індивідом сукупністю знань, умінь та навичок, а також рівень розвитку окремих характеристик особистості та мотиваційних тенденцій, що здійснюють позитивний вплив на готовність людини до практичної фахової діяльності та досягнення високих показників у трудовій сфері. У цьому зв'язку достатньо логічно видається позиція Е. Зеєра, з точки зору якого в процесі навчання людина має оволодіти наступними складовими фахових компетентностей:

— соціальна компетентність, сутність якої розкривається через здатність до взаємодії в колективі або в індивідуальному форматі, готовність до ухвалення самостійних рішень та прийняття відповідальності за них;

— спеціальна компетентність, що знаходить свій прояв у здатності до самостійного виконання фахових завдань, проведення самоаналізу за результатами професійної діяльності, прагнення до самонавчання і самовдосконалення;

— індивідуальна компетентність, що проявляється у стійкій готовності до безперервного підвищення кваліфікаційного рівня, організації самоосвіти в процесі провадження професійної діяльності (Компас, 2024).

В сучасній науковій літературі поняття «компетентність» пропонується розглядати через призму специфічної характеристики, що має інтегральне спрямування, внаслідок чого забезпечується повноцінна здатність до відображення процесу поєднання між особистісними, інтегративними та інтелектуальними складовими елементами, що перебувають у залежності один від одного. У той же час, в основу компетентностей не може бути покладено виключно один із представлених вище елементів, оскільки повнота їх прояву забезпечується лише у

разі їх поєднання [Професійне самовизначення учня у контексті профільної та допрофільної освіти, 2010, с. 59.].

Специфіка дослідження компетентності напряду залежить від того, на підставі яких критеріїв здійснюється їх класифікація. У цьому зв'язку пропонується проведення поділу компетентностей на окремі види за наступними критеріями:

1. Залежно від якісних характеристик, сутність яких полягає в оцінюванні, в основу якого покладено особливості кожної зі сфер професійної діяльності та індивідуальних якостей фахівця.

2. В залежності від категорій філософської творчості, компетентності поділяються на наступні види: філософська, коли мова йде про світогляд та творче мислення; психолого-педагогічна, тобто внутрішні установки, мотивація, здатність до систематизації отриманих даних, оцінка власних досягнень; акмеологічна, тобто прагнення до вдосконалення творчих навичок та саморозвитку.

3. За об'єктивними характеристиками професійної діяльності, від чого залежить показник відповідності обраній спеціальності.

4. У залежності від підходів до оцінки професійних досягнень: професійні, результативні, нормативні, навчальні, творчі, прогностичні, соціально-активні тощо (Кабінет Міністрів України, 2011).

Саме існування цілої низки різновидів досліджуваної категорії зумовлює потребу в проведенні ґрунтовного аналізу компетентностей, зміст та природа яких перебуває у прямому взаємозв'язку з ідеями виховного впливу та підготовки компетентних фахівців, який не лише формально володіє необхідним обсягом теоретичних знань, але й практичними уміннями і навичками, а також високими поазниками морального розвитку. Варто зауважити, що не дивлячись на активне використання категорії «компетентність» у науковій літературі та численних дослідженнях, до цього часу не представлено єдиного загального підходу до трактування даного поняття (Професійне самовизначення учня у контексті профільної та допрофільної освіти, 2010., с. 9).

Зокрема, з точки зору авторитетного дослідника В. Дьоміна, для компетентностей є характерним існування такої основоположної ознаки як уміння.

Науковцем було проведено ґрунтовне дослідження різноманітних підходів до розуміння сутності умінь, за результатами якого зроблено висновок про існування співвідношення між ними та конкретними показниками компетентності фахівців [Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія», н.д.].

У той же час, зміст поняття «компетентність» є більш широким, оскільки передбачає існування цілої низки різноманітних особливостей та визначення показників розвину тості компетентностей особистості. Досягнення індивідом конкретних результатів пов'язано із процесами формування навичок, які перебувають у залежності від специфіки визначеної мети та сфери професійної діяльності.

У відповідності до позиції деяких науковців, сутність компетентності розкривається через призму такого поняття як «парадигма знань». З точки зору науковця І. Єрмакова, ґрунтовний аналіз компетентностей не допускає їх відмежування від питання та змісту кінцевого результату застосування конкретних методик впливу, показників розвитку професійних навичок та їх застосування на практиці (Мельник, Матросов, Сташкін, Косухіна, 2012). У процесі дослідження численних наукових підходів до трактування категорії «компетентність» А. Ярошенко та А. Садовська акцентують увагу на спільність між визнанням фактів поєднання людських знань та потенціальних здібностей індивіда, оскільки реалізація останніх є можливою виключно в умовах активізації впливу додаткових чинників. У цьому зв'язку науковцями встановлено важливість такого складового елемента компетентності як оволодіння знаннями. За результатами проведеного дослідження категорію «компетентність» запропоновано розглядати в якості форми оволодіння людиною різноманітними знаннями та практичним досвідом, а також можливість їх застосування у професійній діяльності. Тобто, для компетентного фахівця є обов'язковим уміння поєднувати теоретичні знання та практичні навички (Професійне самовизначення учня у контексті профільної та допрофільної освіти, 2010., с. 10).

Як зауважено угорським педагогом Г. Харашем, елементами компетентностей можуть виступати різноманітні соціальні або комунікативні уміння, в основу яких покладено набуті знання, практичний досвід, суспільні цінності тощо, які формуються ще на етапі навчання. Варто зауважити, що саме на специфіку спеціальних комунікативних уміннях акцентує увагу дослідниця А. Ляшенко, якими є такі:

- створення комфортної робочої атмосфери, що не порушує психічної рівноваги особистості;
- недопущення будь-якого прояву негативних емоцій проти самого себе чи оточуючих;
- зосередження уваги на особливостях індивідуального, суспільного та національно-культурного аспектів життєдіяльності особистості;
- своєчасне виявлення проявів агресії або ворожого ставлення до оточуючих, а також недопущення їх у майбутньому;
- оволодіння навичками, вербальної, невербальної та письмової комунікації;
- формування умінь спостереження та інтерпретації специфіки поведінки оточуючих;
- налагодження взаємодії та комунікації в групі тощо [Куликовська, с. 32].

З точки зору американського дослідника Дж. Куллахана, категорія «компетентність» передбачає урахування узагальнених можливостей та талантів індивіда, в основу яких покладено набуті та розвинуті навички індивіда, на які здійснюють вплив освітній процес та практична фахова діяльність. Додатково науковцем запропоновано виділяти три ключові складними компетентностей, якими є уміння, навички та компетентність (Лозовецька, 2015). Проте, такий підхід не можливо вважати повністю обґрунтованим, оскільки дослідником не представлено пояснення того, що саме він розуміє під поняттям «компетентність» як окремого елементу, а не цілісного явища. У цьому зв'язку є логічним

використання традиційного підходу до визначення ключових елементів компетентності, якими є уміння, знання та навички.

У відповідності до позиції М. Холодної, професійні компетентності фахівців варто досліджувати через призму їх структурної побудови, в основу якого покладено функціональний підхід. До таких функцій фахових компетентностей належать наступні: 1) за допомогою гносеологічної функції забезпечується розкриття структури знань у межах конкретної сфери; 2) реалізація аксіологічної функції спрямована на визначення цілісної системи цінностей та установок; 3) із рефлексією та прогнозуванням тісно пов'язана антипаційна функція, завдяки чому формуються навички критичного мислення, креативності, допитливості, які у своїй сукупності становлять цілісну систему моральних цінностей; 4) використання саморегулюючої функції дозволяє сформувати ефективну систему моральних цінностей; 5) за допомогою адаптаційної функції є можливість для розкриття змісту емоційного забарвлення, здатності до запам'ятовування, проявів уваги і творчого мислення, що є самостійною системою психологічних характеристик; 6) інтегративна функція дозволяє повноцінно розкривати результати функціонування свідомості, діяльності та саморозвитку особистості (Сидорук, 2021).

Серед складових компонентів компетентності важливу роль відіграє інтелектуальний, що дозволяє сформувати самостійну структуру та зумовлено оволодінням специфічними видами знань, завдяки чому ухвалюються ефективні рішення, враховуючи можливість виникнення неочікуваних ситуацій. До такої структури варто віднести наступні складові компоненти:

- оволодіння знаннями у різних сферах життєдіяльності;
- забезпечення чіткої визначеності та взаємозв'язку між усіма елементами;
- оперативна зміна сформованих взаємозв'язків та знань, що пов'язано із впливом позитивного чи негативного характеру, у тому числі й у разі трансформації «існування знань» на «відсутність знань»;
- оперативність і доступність знань;
- можливість використання здобутих знань у практичній діяльності;

- існування власних специфічних складових елементів;
 - оволодіння декларативними та процедурними видами знань;
 - наявність даних щодо оволодіння індивідуальними знаннями
- (Скрипник, Швень, 2017, с. 25).

У контексті досліджуваного питання варто звернути увагу на позицію французького педагога Ж. Піаже, який розглядав категорію «компетентність» через призму широкого підходу. Так, з точки зору дослідника, зміст компетентності розкривається через сукупність умінь та навичок, які активізуються в залежності від життєвої ситуації, а також за допомогою розуміння їх сутності, внаслідок чого можливо тримати під контролем будь-які події. Отже, компетентність виступає в якості форми взаємозв'язку між уміннями, навичками та діями у конкретних випадках (Нечипоренко, 2003).

Варто зауважити, що сутність компетентності викликала зацікавленість у науковій спільноті ще наприкінці ХХ століття. Так, професором кафедри вищої математики та підготовки Техаського університету в м. Ель-Пасо М. Чошанов зазначено, що компетентність виступає в якості принципово нової категорії у процесі визначення рівня оволодіння професією. У цьому зв'язку науковцем запропоновано наступні характерні особливості її зовнішнього прояву:

- оволодіння знаннями, що є притаманними для індивідів із високими показниками розвитку компетентності, характеризуються оперативністю, мобільністю та потребують періодичного оновлення;
- складовими елементами є сутнісні та процесуальні компоненти, тобто знання та уміння;
- має місце здатність особистості до самостійного обрання оптимальних рішень, завдяки яким забезпечується його аргументація та розвиток навичок критичного мислення (Куликовська, н.д.).

У цьому зв'язку цілком логічною є позиція дослідниці А. Капської, з точки зору якої ключовою умовою для пристосування теоретичних даних на практиці, існує потреба в існуванні відповідних інструментів та механізмів, а також прийняття на себе конкретної соціальної ролі ще під час навчального процесу. При

цьому, їх зміст може доповнюватися різноманітними вагомими компонентами, що залежить від ситуації (Грибанова, 2013, с. 42).

Мовленнєва компетентність – це здатність використовувати мову відповідно та ефективно в різних ситуаціях, включаючи висловлення власних думок, бажань, намірів, а також вміння використовувати мовні, невербальні (міміку, жести, рухи) та інтонаційні засоби для виразності мовлення (Богущ, 1997). Мовленнєва компетентність проявляється у важливих аспектах мовленнєвої діяльності, таких як вміння слухати, вміння говорити, читати та писати; здатність до планування мовленнєвої та немовленнєвої поведінки, а також вміння використовувати різноманітні стилістичні прийоми у власному мовленні.

Неможливо не погодитися з дослідницею Н. Шиліною, яка тлумачить мовленнєву компетентність як сукупність мовленнєвого досвіду та усвідомлення, а також знань, вмінь і навичок, які керують професійною діяльністю, визначають її характеристики та відповідність конкретній ситуації спілкування (Богущ, 2003). Під час навчання майбутніх фахівців мовної культури, особлива увага приділяється розвитку навичок ділового мовлення. Важливими аспектами є:

— вміння правильно висловлюватися (розуміння мовних стандартів та вміння використовувати літературні норми в усній і писемній мові на різних рівнях мовленнєвої системи);

— мовна майстерність (вона досягається за допомогою знання багатства синонімів у літературній мові та вміння вибирати найточніше висловлення для конкретної ситуації);

— мовна свідомість (бажання мовця постійно покращувати своє мовлення).

Мовна компетентність є ключовим фактором у спілкуванні з клієнтами. У сфері туризму та рекреації, де взаємодія з різними культурами та національностями стає нормою, вміння ефективно спілкуватися на різних мовах відіграє вирішальну роль. Фахівець з досконалою мовною компетентністю може легше розуміти потреби та бажання клієнтів, виходити на зв'язок з ними на їхній рідній мові, що створює більш довірливу та приємну атмосферу. Це може призвести до

покращення якості обслуговування та задоволеності клієнтів, що, в свою чергу, сприяє розвитку бізнесу та підвищенню його конкурентоспроможності на ринку.

У туристичній сфері комунікація має більший потенціал для позитивного впливу, спрямованого на об'єднання глобального суспільства, ніж в політиці та економіці. Фахівець у сфері туризму повинен розуміти важливість та вплив комунікації у суспільстві як засобу для координації професійних дій, особистісного зростання, виявлення власних цілей та підтвердження своєї ідентичності. Він володіє навичками успішного встановлення спілкування з різними людьми, незалежно від їхнього фаху, а також в реальному та віртуальному середовищі. Він використовує як вербальні, так і невербальні засоби комунікації, активно користуючись можливостями комп'ютерних мереж для ефективного обміну інформацією. Фахівець повинен вміло використовувати сучасні інформаційні технології та активно взаємодіяти з ними, а також конкурувати на цьому полі з безліччю доступних інформаційних ресурсів. Він має користуватися широким спектром комунікаційних сервісів, що надаються інформаційно-освітнім середовищем.

Мовна компетентність виявляє вирішальний вплив на професійну ефективність фахівців у сфері туризму та рекреації. Вона не лише сприяє покращенню якості обслуговування та задоволенню потреб клієнтів, але й відкриває двері до успішних міжнародних партнерств та нових можливостей для розвитку бізнесу. Дозволяє фахівцям вести ефективну комунікацію з різними культурами та національностями, забезпечуючи більш глибоке розуміння потреб та побажань клієнтів. Це в свою чергу стимулює підвищення рівня обслуговування, задоволення клієнтів та збільшення їхньої лояльності до бренду чи компанії. Вона створює платформу для ведення успішних ділових переговорів, укладання угод та співпраці з партнерами з усього світу, що сприяє розвитку бізнесу та зміцненню його позицій на ринку (Гужвинський, 2003).

У зв'язку із вищевикладеним можливо зробити висновок, що під процесом формування компетентностей потрібно розуміти ефективну процедуру розвитку та самостійного отримання знань індивідом, оволодіння професійно орієнтованими

напрямами майбутньої діяльності, розуміння значення роботи у світі з метою повноцінної реалізації як професіонала. Показники ефективності розвитку компетентностей перебувають у залежності від наступних чинників: психологічна відповідність та готовність до професійної діяльності, існування бажання до провадження діяльності у відповідній сфері, особливостей освітнього процесів у навчанні тощо.

Таким чином, мовна компетентність не лише є важливою складовою професійної підготовки фахівців у сфері туризму та рекреації, але і стає ключовим фактором успішної кар'єри в цій галузі. Вона сприяє підвищенню ефективності роботи, розвитку міжнародних зв'язків та підвищенню конкурентоспроможності на ринку, роблячи фахівців готовими до викликів та можливостей, що пропонує глобальна сфера туризму та рекреації.

1.2. Методика дослідження мовної підготовки

У сучасних наукових дослідженнях значна увага приділяється питанням визначення чіткого переліку компетентностей та інтегральних характеристик особистості, зокрема фахівців у сфері туризму та рекреації, механізмів їх формування, у тому числі й у процесі фахового навчання. Відсутність єдиного бачення з приводу даного питання зумовлено значною поширеністю функціоналу фахівців у сфері туризму та рекреації, а також здатністю до провадження професійної діяльності в різноманітних напрямках, відсутністю однозначної трансформації сприйняття в межах суспільства практичної діяльності спеціалістів у досліджуваній галузі, прагненням до закріплення єдиних стандартів, завдяки чому може забезпечуватися поєднання до фахової діяльності та навчальних дисциплін (Різак, 2021, с. 47-48).

На сучасному етапі світового розвитку, враховуючи існування тенденцій до глобалізації, прийнято використовувати повноцінну компетентнісну модель, яка здатна повноцінно замінювати кваліфікаційну. Так, ще декілька десятиліть тому роботодавці звертали увагу переважно на необхідність аналізу оцінок у

сертифікатах та дипломах, які виступають в якості форми підтвердження проходження навчального курсу або здобуття конкретного освітнього рівня. Проте, в сучасному світі особливої актуальності набуває фактичне підтвердження та реальність оволодіння мовними компетентностями, які фахівець здатен застосовувати на практиці в процесі кар'єрного зростання. Компетентнісний підхід забезпечує повноцінне зростання значимості стандартів оцінювання фахівця через призму визначення мовних компетентностей конкретних працівників (Кубіцький, н.д.).

В сучасній вітчизняній та зарубіжній науковій літературі висловлюється позиція щодо необхідності повноцінного розвитку компетентнісної моделі в процесі підвищення ефективності фахової діяльності спеціалістів у галузі туризму та рекреації. Так, у процесі практичного застосування компетентнісного підходу є необхідним формування таких основоположних ідей:

— одним із основних компонентів у процесі формування індивідуальних характеристик, що перебувають у взаємозв'язку між собою, є принципи системності;

— синергетичність відіграє роль мінливого явища, ґрунтуючись на засадах використання інноваційних та еволюційних процедур особистісного розвитку, у тому числі й психологічного, внаслідок чого людина повинна навчатися на протязі всього життя;

— будь-який складовий елемент навчального процесу забезпечує високі показники процесуальної результативності та ефективності;

— існування взаємоузгодженості між освітніми програмами та принципам ціннісно-змістовного наповнення, доцільності та культурного розвитку;

— освітні форми можуть знаходити своє зовнішнє відображення через призму ситуацій та існуючих проблем, за результатами чого є можливим формулювання навчаних ситуацій, вирішення складних задач тощо (Субіна, 2015, с. 32-37).

Як зауважено вченим Ю. Бабанським, у професії фахової підготовки працівників у різних сферах, є необхідним прийняття до уваги

загальнотеоретичних та дидактичних умінь і навичок, серед яких науковцем виокремлено наступні:

здатність до здійснення раціонального планування діяльності, формулювання задач та формування умов для провадження ефективної професійної діяльності;

здатність до раціонального планування фахової діяльності, формулювання завдань та створення сприятливих умов для досягнення високих результатів;

прагнення до вивчення фахової літератури, довідникових видань та формування навичок до бібліографічного підбору даних;

здатність до логічного мислення та виділення ключових ідей у великій кількості інформації, проведення аналізу отриманих даних, порівняння, узагальнення, формування навичок до самоконтролю, формулювання власної думки та її обґрунтування (Бойко, 2017).

За своїм характером процес розвитку мовних компетентностей відрізняється динамічністю, у зв'язку із чим в них проявляється трансформація думок щодо діяльності у сфері туризму та рекреації, а також ключових стандартів діяльності у цьому напрямку. У цьому зв'язку цілком логічною є позиція науковиць Т. Семигіної та О. Пожидаєвої, з точки зору яких існує ціла низка контекстуальних чинників, які впливають на формування професійних компетентностей фахівця будь-якої сфери, у тому числі й у галузі туризму і рекреації. До таких чинників належать такі:

— реалізація ключових загальноосвітніх заходів з питань кваліфікації, що закріплена у положеннях Національної рамки кваліфікацій. У межах останньої кваліфікація розкривається через призму сукупності наступних складових елементів: знання, уміння, навички, комунікативні здібності, автономія та відповідальність;

— закріплення кваліфікаційних стандартів на локальному рівні у галузі надання окремих послуг, а також у разі необхідності формування нових компетентностей;

— прийняття до уваги міжнародних вимог, у тому числі й щодо стандартизації та сертифікації працівників у різних сферах, розвитку інноваційних підходів до організації групової роботи, а також їх логічне обґрунтування;

- вимоги роботодавців та особливості здійснення діяльності у різних галузях, регіонах, специфіка підходу до сприйняття працівників певної спеціальності;

- активні трансформації в межах суспільства, у тому числі й діджиталізація різноманітних сфер, пандемія коронавірусу та повномасштабне вторгнення, що здійснили вагомий вплив на формування нових стратегій щодо реалізації суспільних практик (Різак, 2021, с. 50).

У науковій літературі прийнято виокремлювати три основні типи компетентностей фахівця, які заслуговують на увагу в контексті діяльності спеціалістів сфери туризму та рекреації. Такими компетентностями є наступні: інтегральна, загальна і фахова (професійна). Інтегральна компетентність спрямована на вирішення будь-яких завдань, які потребують реалізації специфічних методик у відповідній галузі. Загальні компетентності фахівця у галузі туризму та рекреації спрямовані на визначення специфіки організації діяльності та формату поведінки у процесі професійної діяльності, особливості комунікації та взаємодії з іншими людьми тощо. При цьому, спеціальні компетентності визначаються в залежності від напрямку підготовки конкретного спеціаліста, а їх перелік затверджується окремо для кожної спеціальності (Нечипоренко, 2003).

Особливості професійної діяльності у галузі туризму та рекреації зумовлюють формування різноманітних характеристик, що є притаманними виключно для працівників досліджуваної сфери. Такими ознаками є такі:

- оволодіння знаннями не лише у сфері туризму та рекреації, але й із питань економіки, політики та культури;

- формування знань щодо змісту та основних категорій туристичної галузі;

- формування навичок виконання обов'язків фахівця у галузі туризму та рекреації;

- здатність до самостійного ухвалення рішень та прийняття на себе відповідальності за можливі наслідки;

- формування навичок комунікації у колективі та оточуючими;

- оволодіння правилами професійної етики та лояльного ставлення до інших осіб;
- формування здатності до збереження емоційної стійкості та переживання психологічних навантажень;
- оволодіння уміннями доброзичливого і толерантного ставлення до оточуючих тощо (Грибанова, 2019, с. 29).

У контексті досліджуваного питання на увагу заслуговують процедурні аспекти розробки вимог до мовних компетентностей фахівців у галузі туризму та рекреації. Варто зазначити, що туристична галузь та питання рекреації відіграють вагомую роль на загальнодержавному рівні, у зв'язку із чим у більшості розвинутих держав вони перебувають у межах державного регулювання. У цьому зв'язку існує потреба у розробці та запровадженні різноманітних стандартизованих вимог для фахівців сфери туризму та рекреації, зокрема фахові, освітні, оцінні, доступу до фаху через систему ліцензування або сертифікації.

Як зауважено у науковій літературі, формування вимог та мовних компетентностей потребує обов'язкової розробки професійних стандартів, які виступають в якості основи для подальшого навчання та оцінювання рівня оволодіння знаннями, уміннями та навичками, а також критерію оцінювання рівня оволодіння мовними компетентностями галузі туризму та рекреації. У той же час, до моменту формування конкретного професійного стандарту, в обов'язковому порядку має бути проведено дослідження ринку туризму і рекреації, зокрема щодо кваліфікаційних вимог роботодавців до працівників. До того ж, процес обробки результатів формального, неформального або набутого навчання здійснюється вже на етапі провадження практичної фахової діяльності (Лісовець, 2019).

Мовленнєва професійна компетенція виступає в якості невід'ємної складової комунікативних компетентностей. Її сутність розкривається у наступних елементах:

- уміння вибудовувати ефективну мовленнєву поведінку, що у повній мірі відповідає нормам соціальної комунікації, характерної для конкретної культури;

— уміння учасників комунікації володіти стратегіями та правилами спілкування, передбачаючи органічне поєднання мовної, мовленнєвої, предметної та прагматичної компетенцій (Бацевич, 2006, с. 228).

Для мовленнєвої компетенції є притаманними наступні особливості:

— здатність розуміти та виражати значення, шляхом продукування та розпізнавання правильно оформлених у відповідності до зазначених принципів фраз і речень. Це є протилежним значенням до заучування та їх відтворення в якості стійких формул;

— неусвідомлене використання граматичних форм української та іноземної мов, враховуючи граматичні норми і закони (число, рід, відмінок тощо), відчуття граматичних форм, існування навичок корекції стосовно правильного використання граматичних форм;

— внутрішнє невербалізоване знання граматичної системи мовлення, розуміння морфологічних та синтаксичних систем мови (типології форм), а також набору правил (Горохова, н.д.).

У відповідності до позиції дослідниці О. Вовк, за допомогою мовленнєвої компетенції забезпечується:

— системне знання морфологічного, лексичного, фонетичного, синтаксичного та орфографічного аспектів мовлення з метою подальшої побудови осмислених та взаємопов'язаних висловлювань;

— оволодіння граматичними категоріями, а також засобами вираження граматичних конструкцій;

— уміння та навички адекватного використання граматичних явищ у процесі мовлення в різноманітних ситуаціях при комунікації з метою вирішення мовленнєвих та розумових проблемних завдань. До того ж, мова йде про наявність відповідних знань, умінь та навичок, особистісних характеристик, що можливо представити у формі системи наступних елементів: мотиваційний, гностичний, діяльнісний та особистісний (Горохова, н.д.).

Основним базовим елементом мовленнєвої іншомовної компетентності є мотиваційний, оскільки ключові потреби, цілі та мотиви діяльності, виступають в

якості тих психічних елементів, від яких безпосередньо залужить не лише ефективність оволодіння знаннями, але й якісні характеристики результату. Мотиваційний елемент знаходить свій прояв у існуванні потреби в саморозвитку та сомовдосконаленні, орієнтування на підвищення показників обізнаності з граматичними характеристиками мови, роботи над практичними аспектами реалізації теоретичних знань з морфології та синтаксису, уміннях долати внутрішньомовну інтерференцію, що формується у білінгвістичній свідомості учнів, аналогічно до утворення та використання граматичних форм.

Визначення гностичного компоненту здійснюється на основі положення про вирішальну роль теоретичних знань у процесі розвитку особистості. Зазначений елемент передбачає системне формування комплексу знань граматики, а оволодіння учнями наступними знаннями:

— щодо граматики як структури, а саме системи засобів та правил створення слів, слівформ та їх взаємозв'язку, в процесі спілкування, граматичну побудову літературного мовлення, загальні теоретичні засади системності граматичного рівня іноземної мови та конкретні механізми його функціонування на основі взаємопов'язаних правил;

— поняття «частина мови», засади виокремлення частин мови, розмежування в залежності від категоріально-значеннєвого, формально-граматичного та функціонально-синтаксичного критеріїв повнозначних іменних та неіменних частин мови;

— синтаксичну систему як функціонально взаємодію одиниць різного рівня, за допомогою яких репрезентується граматична будова мови у її комунікативних виявах, сучасні теоретичні дослідження з проблем синтаксису, теоретичні положення стосовно системності синтаксичних зв'язків та ієрархічний характер їх організації, різновиди синтаксичних одиниць тощо (Горохова, н.д.).

Діяльнісний компонент граматичної компетенції сприяє забезпеченню реалізації теоретичних знань у практичній діяльності. Шляхом підпорядкування мотиваційному та гностичному компонентам, діялісна складова граматичної компетенції набуває характеристик свідомої діяльності. Зазначений елемент

пов'язаний із формуванням репродуктивних, аналітичних, рецептивних, продуктивних і прогностичних умінь та навичок.

Важливу роль також відіграє особистісний компонент, що є одним із елементів механізму внутрішнього саморуку особистості. Для нього є характерною здатність учнів до логічного осмислення граматичних явищ мови шляхом проведення аналізу, індукції, дедукції, синтезу, узагальнення, систематизації тощо. Зазначений компонент тісно взаємопов'язаний із мисленням, самоконтролем, інтуїцією, можливістю самостійного оволодіння новими знаннями. Варто зауважити, що усі вищеперелічені компоненти перебувають у тісному взаємозв'язку між собою (Горохова, н.д.).

У зв'язку із вищевикладеним можливо зробити висновок, що існування зазначених елементів мовленнєвої іншомовної компетенції виступає в якості ключової умови становлення та розвитку фахівців у сфері туризму та рекреації. З метою ефективного формування усіх складових елементів мовленнєвої компетентності, важливу роль відіграє орієнтування на закономірності, правила, принципи засвоєння теоретичних знань, аспекти організації знань у мисленні та пам'яті людини, застосування методів та прийомів розвитку пізнавальних здібностей фахівців у досліджуваній сфері.

1.3. Сучасні тенденції мовної підготовки фахівців туристичної сфери

Питання формування та розвитку іншомовних компетентностей фахівців у сфері туризму та рекреації викликали велику зацікавленість у науковій сфері, на підтвердження чого проведено цілу низку ґрунтовних досліджень окремих аспектів у зазначеній сфері. Авторами звертається увага на проблематику даної сфери, оскільки мовні компетентності фахівців у сфері туризму та рекреації є стрижневим показником рівня кваліфікації спеціаліста. Вона дає таке визначення компетентностей: це складна індивідуально-психологічна освіта на основі інтеграції соціального досвіду, теоретичних знань, практичних умінь та особистісних якостей, що включає здатність виконувати функції, спрямовані на

розгортання внутрішніх можливостей людини до самореалізації, самовдосконалення, саморозвитку відповідно з прийнятими у соціумі у конкретно-історичний момент нормами, стандартами, вимогами. Також вона визначає специфіку розвитку професійних компетентностей, до якої входять такі компоненти: цілісне сприйняття світу, ціннісно-орієнтаційна спрямованість, загальна культура, професійні знання, соціально-педагогічні вміння, особисті якості (Швед, Дужа-Задорожна, 2009, с. 14).

Вчена І. Зимня виділяє три основні взаємозалежні якості фахівця, що визначають його мовленнєву компетентність: рівень загальної культури, психологічна компетентність, володіння практичними технологіями соціальної роботи. Загальнокультурний компонент професіоналізму характеризує фахівця як носія національних та загальнолюдських цінностей, моральних норм та принципів, поглядів та схвалюваних суспільством вчинків. Психологічна компетентність передбачає здатність діагностики, розуміння та обліку у практичній діяльності психічних та особистісних особливостей клієнта, умов його життя, діяльності та спілкування.

Органічною складовою психологічної компетентності фахівців у сфері туризму та рекреації є адекватна самодіагностика – усвідомлення себе як особистості, індивідуальності, своїх можливостей та способів взаємодії з клієнтом (клієнтами) у різноманітних ситуаціях, сутність яких – накладання особистісних змістів працівника та клієнта, а також спільний пошук на цій основі шляхів та способів вирішення проблем. Технологічна компетентність фахівців у сфері туризму та рекреації означає володіння засобами та процедурами реалізації його основних функцій – психологічної, соціально-педагогічної, правової, організаторської (Дударьов, 2020, с. 31). Отже, спираючись на позицію науковиці можливо стверджувати, що розвиток мовленнєвих компетентностей фахівців у сфері туризму та рекреації вимагає формування загальнокультурних та психологічних якостей, що у подальшому знаходять своє відображення у процесі професійної діяльності. У той же час, існує потреба в оволодінні практичними

навичками роботи з окремими індивідами та групами, що сприяє ефективній реалізації ключових цілей та завдань туристичної діяльності в цілому.

Досліджуючи особливості моделі формування професійних компетентностей у процесі провадження діяльності у різноманітних сферах встановлено, що упорядкування процесу формування компетентностей сприяє закріплення за кожною компетенцією конкретних дисциплін та практик, що дозволяє вибудувати їх у навчальному плані у такому порядку: загальнокультурні компетенції – загальні професійні компетентності – мовленнєві компетенції. Такий підхід дозволяє у процесі формування мовленнєвих компетенцій трансформувати розуміння від загального до приватного.

Досягнення фахівцем у сфері туризму та рекреації професійно-творчого рівня сформованості мовленнєвих компетентностей є важливим завдання професійної діяльності. Технологізація процесу формування мовленнєвих компетентностей дозволяє підвищити його ефективність та результативність (Скірко, 2010, с. 6). Отже, до особливостей розвитку іншомовних компетентностей фахівців у сфері туризму та рекреації автори відносять структурну побудову самого навчального процесу, внаслідок чого студенти оволодіють загальними компетентностями, а на їх основні – професійними.

Проблематика та специфіка формування соціальних компетентностей практикуючих психологів виступала предметом наукових досліджень у працях Р. Скірка. З точки зору автора, соціальна компетентність виступає в ролі ключової та обов'язкової характерної особливості в процесі становлення індивіда як фахівця у конкретній галузі. Забезпечення належного рівня їх формування є можливим виключно у разі розвитку професійних компетентностей у відповідній сфері. Пріоритетну роль у контексті досліджуваного питання відіграють загальнокультурні та духовні компоненти, циклічність усвідомлення та фактичні прояви соціальних компетентностей, багатоаспектний характер, спрямованість на адаптацію, підвищення активності в межах соціуму, інтегрування як професійних, так і соціальних характеристик тощо, внаслідок чого може йти мова про повноцінний саморозвиток та підвищення рівня розвитку особистісних якостей

фахівця. Додатково автором виділено низку компонентів, що впливають на формування соціальних компетентностей фахівця, якими є: когнітивні, ціннісні, мотиваційні та поведінкові елементи.

На підтвердження позиції щодо чинників впливу на ефективність формування соціальних компетентностей, автором проведено експериментальне дослідження, за результатами якого встановлено необхідність активізації соціальних практик, розширення сфер міжособистісної комунікації, інтелектуального розвитку та інших особистісних якостей фахівця у процесі провадження професійної діяльності. Реалізація усіх перелічених процесів забезпечується виключно шляхом формування взаємозв'язків між творчими, емоційними, індивідуальними, освітніми та іншими компонентами (Скірко, 2010, с. 14).

Приймаючи за основу результати дослідження Р. Скірка можливо стверджувати, що іншомовні компетентності фахівців у сфері туризму та рекреації ґрунтуються на поєднанні різних складових компонентів нормативного, психологічного та організаційного спрямування. Забезпечення ефективної взаємодії між усіма компонентами забезпечує повноцінне розуміння соціальної сутності туристичної та рекреаційної галузей, оволодіння комунікативними навичками та здатністю до організації робочої діяльності, формування умінь до ефективного виконання обов'язків, що позитивно впливає на прояви мовленевих компетентностей фахівця.

У контексті дослідження мовленевих компетентностей фахівця заслуговує на увагу робота І. Шпичка «Формування соціальної компетентності майбутніх фахівців сфери обслуговування у професійній підготовці». Науковцем проаналізовано питання соціальної компетентності фахівця, приймаючи за основу потребу в повноцінному розвитку професійних здібностей майбутніх фахівців, що планують провадити трудову діяльність у галузі обслуговування та підвищення рівня якості надання послуг населенню. Серед основоположних елементів професійних компетентностей фахівця автором виокремлено такі: оволодіння знаннями, формування особистісних людських цінностей, комунікативних навичок

та поведінкових моделей. Додатково, разом із компетентнісною моделю формування компетентностей фахівця, які нами було представлено у попередньому розділі даної роботи, науковцем запропоновано використання системного, діяльнісного, аксіологічного, культурологічного та особистісного підходів (Шпичко, 2016). Тобто, до уваги варто приймати й психологічні, моральні та комунікативні навички практикуючого спеціаліста, проте вони відіграють переважно першопочаткові роль, оскільки відображають рівень моральної підготовки до трудової діяльності в конкретній сфері. Отже, формування мовленнєвих компетентностей відіграє вагомий роль у процесі становлення фахівців у галузі туризму та рекреації, що розкриваються через призму умінь, знань та навичок, які можливо повноцінно застосувати на практиці.

Сутність та окремі аспекти формування професійних компетентностей під час навчального процесу представлено у дослідженні Т. Василюка «Дидактичні засади формування соціальної компетентності студентів педагогічних університетів у процесі навчання гуманітарних дисциплін», в основу якого покладено компетентнісну модель. За результатами проведення емпіричного дослідження встановлено, що досягнення високих показників оволодіння професійними компетентностями забезпечується за умови реалізації наступних кроків: проведення ґрунтовного аналізу показників формування парціальними компетентностями; практика використання інтегративних та активних технологій у процесі викладання навчальних дисциплін; розвиток соціально значимих та комплітивних ситуаційних моделей, за відсутності яких є неможливою організація освітнього процесу; заохочення та активізація фахівців у відповідних галузях на кожному етапі навчального процесу тощо (Василюк, 2017)

Н. Ляховою проведено ґрунтовне дослідження питання формування соціальних компетентностей майбутніх педагогів, а також визначено ключові підходи до вирішення проблеми їх розвитку. Серед ключових методів оптимізації процесу формування вищевказаних компетентностей науковицею зазначено про необхідність використання індивідуально спрямованого, діяльнісного та компетентнісного підходів. З точки зору авторки, формування належного рівня

соціальних компетентностей забезпечується за рахунок логічної та поступової реалізації наступних кроків: оволодіння знаннями та усвідомлення рівня їх соціальної значимості, а також подальше їх застосування на практиці [Лісовець, 2019, с. 48]. У цьому зв'язку авторкою сформовано висновок щодо необхідності неухильного дотримання загальноприйнятої формули компетентностей – «знання – розуміння – уміння». У той же час, у дослідженні не достатньо розкрито важливість формування готовності до практичної діяльності ще у процесі фахового навчання, обмежуючись лише оволодіння знаннями, психологічній готовності та здатності до практичного застосування знань на практиці.

У той же час, дослідник В. Параніч досліджував особливості професійних компетентностей через призму процесів світової глобалізації, використовуючи її в якості основи світової методики організації освітнього процесу, а також специфічного результату міжкультурної комунікації. У процесі обґрунтування власної позиції, науковець представляє освітній заклад у формі взаємопов'язуючого елемента між окремими індивідами та суспільством. Проте, у роботі не розкривається функція навчального закладу як суб'єкта надання знань, формування умінь і навичок для їх подальшої реалізації на практиці. Саме це виступає в якості основи для ефективного виконання професійних обов'язків у процесі провадження трудової діяльності, у повній мірі узгоджуючись із внутрішнім змістом компетентнісного підходу (Параніч, 1997).

На важливості формування найбільш ефективних чинників у процесі провадження практичної діяльності фахівців у різних сферах акцентовано увагу дослідниці А. Кулікової. Авторкою зауважено, що ключову роль відіграє практичне використання компетентнісного підходу, складовими компонентами якого є операційні, змістовні, мотиваційні, комунікативні та ціннісні характеристики, на основі яких у повному обсязі відображається місце індивіда в соціумі. Процес формування компетентностей майбутнього фахівця у будь-якій сфері розпочинається саме у закладах освіти, що передбачає реалізацію як навчального, так і виховного процесів. Додатково науковицею зауважено про необхідність використання різних практичних інтегративних методик, а також прийняття до

уваги прагнень і талантів кожного окремого фахівця (Кулікова, 2009). Отже, у даному дослідженні акцентується увага на індивідуалізації навчального процесу, приймаючи за основу формування професійних компетентностей, ґрунтуючись виключно на психологічних характеристиках особистості, на підставі чого вибудовуються професійні навички майбутніх фахівців.

Питання формування соціальних компетентностей через призму процесів соціалізації та професійної реалізації у майбутньому досліджувалися Ю. Слесаревим. Науковцем представлено узагальнення структуру професійних компетентностей, розглядаючи їх в якості сукупності особистісних, соціальних, професійних та діяльнісних характеристик, в основу яких покладено засади моральності. Ключовими елементами професійних компетентностей є навички, уміння, знання та особистісні характеристики. У цьому зв'язку автором запропоновано використання інноваційних заходів педагогічних та психологічних умов у сфері ефективного розвитку мотивації фахівців, серед яких виокремлено спеціалізовані тренінги, методичні комплекси та курси підвищення компетентнісних характеристик (Субіна, 2015, с. 116).

Компетентнісний підхід отримує схвальні відгуки у роботі А. Девчука «Розвиток соціальної компетентності студентів в полікультурному освітньому середовищі ВУЗу». У процесі проведення дослідження науковцем зазначено, що формування і розвиток особистісних характеристик фахівців у різноманітних сферах діяльності здійснюють позитивний вплив на показники його професійного становлення в майбутньому. Додатково запропоновано кроки, реалізація яких дозволить повноцінно розвинути професійні компетентності фахівців:

— запровадження практики використання спеціальних технологій у навчальному процесі, що забезпечить повноцінний розвиток компетентностей фахівця;

— прагнення до взаємодії в колективі, конструктивного діалогу та вирішення конфліктних ситуацій, що можуть виникати у процесі соціальної комунікації, прояву толерантного ставлення до представників інших культур;

- надання можливості для набуття практичного досвіду фахівцями у процесі виконання завдань професійно та соціально орієнтованого характеру;
- популяризація практики організації міжкультурних тренінгів, у тому числі й із залученням представників медіа, що дозволить повноцінно сформувати навички взаємодії з іншими суб'єктами;
- підвищення показників доступності освітніх закладів та зацікавленості фахівців до прийняття участі в соціально значимих проектах (Субіна, 2015, с. 82).

Науковець А. Ашанін вивчав особливості професійної та соціальної компетентностей через призму специфіки їх формування в умовах виховного та навчального процесів. В основу вказаних вище процедур покладено компетентнісний підхід, практичне застосування якого здійснює позитивний вплив на підвищення показників сформованості компетентностей фахівців у різноманітних сферах, готовності до провадження практичної діяльності та можливості застосування здобутих навичок на практиці. Ключовими аспектами формування професійної та повноцінної особистості фахівця є процес самонавчання, професійної реалізації, зайняття власного місця в суспільстві та трудовому колективі, розвиток особистісних характеристик. У той же час, процес формування професійних і соціальних компетентностей науковець розглядає в якості сукупності соціально значимих та психологічно важливих інструментів і механізмів, що підвищують ефективність комунікації з іншими людьми у процесі реалізації професійних завдань, приймаючи до уваги знання, уміння і навички, здобуті в межах освітнього процесу (Прокопенко, 2023, с. 59).

Перцептивні та соціальні компетентності фахівців виступали предметом аналізу в праці А. Фатихової. З точки зору авторки, під ними варто розуміти певні передумови цілеспрямованої діяльності, що дозволяє фахівцю отримувати можливості до виконання власних функцій. Одночасно фахівці можуть використовувати на практиці здобуті навички, проявляти індивідуальні характеристики особистості, що дозволяє організовувати власну професійну діяльність, враховуючи ситуаційну обстановку. Розвиваючі та особисті методики виступають в якості основи у процесі реалізації професійних компетентностей, що

зумовлює необхідність у трансформації отриманих знань, умінь і навичок у сфері практичного використання (Сидорук, 2019, с. 273-274). Так, у процесі розвитку мовних компетентностей фахівців у сфері туризму та рекреації першочергово варто сформувати перцептивну та соціальну компетентності, які покладено в основу практичного застосування отриманих знань і навичок у майбутньому.

Формування професійних компетентностей фахівців у різноманітних сферах, у тому числі й у галузі туризму та рекреації, виступало предметом дослідження й у європейській науковій спільноті. Так, зарубіжними науковцями було сформовано власний підхід до формування компетентностей у процесі здобуття вищої фахової освіти. З точки зору дослідників, оволодіння професійними і соціальними компетентностями забезпечує усвідомлення змісту особистісних та культурних особливостей, співпраці, співпереживання, здатності до адаптації у різноманітних ситуаціях. Компетентності фахівця розглядаються як сукупність цілої низки взаємопов'язаних елементів, якими є наступні:

- уміння комунікувати з оточуючими, не акцентуючи увагу на зовнішніх умовах, дотримуючись принципів коректності та толерантності;
- налагодження діалогу із суспільством та соціальної взаємодії;
- побудова власної стратегії поведінки від ситуації та навколишніх обставин;
- здатність до визнання та прийняття на себе етичної відповідальності як у процесі навчання, так і провадження практичної діяльності;
- співпраця з оточуючими та навички пошуку компромісу (Doyle, 2006).

На важливості формування позитивного характеру впливу навколишнього середовища на цілісний розвиток особистості фахівця у будь-якій сфері акцентовано увагу й інших дослідників (Crown, 2012). Зокрема, у відповідності до позиції фахівця Г. Гедвілене, ключовим завданням високої результативності навчального процесу виступає формування чітко визначеного соціального простору, що потребує створення передумов для комунікації та взаємодії (Gedviliene, Gerviene, Pasvenskiene, Ziziene, 2014). У той же час, іншими науковцями зауважено про існування безпосереднього взаємозв'язку між сферою

провадження фахової діяльності та формуванням компетентностей у практикуючих спеціалістів [Lundh, н.д.].

У працях дослідниці Л. Мітіної питання взаємозв'язку між особистісним та професійним розвитком вивчається через призму суб'єктивного підходу. Прояв такого підходу забезпечується через детермінацію здібностей індивіда до самореалізації та творчих властивостей у процесі провадження професійної діяльності. Авторка підтримує позицію Б. Ананьєва, Б. Теплова та С. Рубінштейна, з точки зору яких особистість відіграє роль суб'єкта поведінки та діяльності, складної та соціально обумовленої цілісної системи психологічних властивостей особистості, що характеризується існуванням взаємозв'язків між її окремими компонентами (Прокопенко, 2023, с. 59).

Приймаючи до уваги діяльнісний підхід, що представлено у працях дослідників П. Гальперіна, Л. Виговського та А. Леонтьєва, у науковій літературі поширена позиція щодо здійснення особистісного розвитку майбутнього фахівця переважно у процесі навчальної та професійної діяльності. Як зазначено науковицею Л. Анцифоровою, завдяки динамічному підходу особистісний розвиток виступає в якості особистісно-діяльнісного розвитку, спрямованого на формування повноцінної особистості. При цьому, особистість є рухливою системною цілісністю, яка забезпечує власний розвиток та удосконалення у процесі провадження фахової діяльності (Прокопенко, 2023, с. 60).

У свою чергу, у працях дослідника А. Бодальова представлено особливості використання акмеологічного підходу. З точки зору автора, досягнення успіху в процесі практичної діяльності зумовлено виключно взаємоузгодженістю між складними колізіями особистісного та професійного розвитку, умов навколишнього та професійного світу, власної професійності та здатності до особистісної самореалізації у межах соціуму і трудової сфери (Прокопенко, 2023, с. 60).

Отже, аналіз наукових підходів до трактування та розуміння сутності професійних компетентностей фахівця свідчить про активне використання інтеграційних моделей особистісного розвитку, зокрема активне використання

особистісно-компетентнісного підходу, що є основою розвитку мовних компетентностей фахівців у сфері туризму та рекреації. До того ж, на сьогоднішній день у науковій літературі сформовано різноманітні підходи до розуміння сутності та різновидів мовних компетенцій у фахівців туристичної та рекреаційної сфер. У той же час, серед спільних характеристик усіх проаналізованих наукових розробок даного питання визначено переважання діяльнісного, комунікативного, гуманістичного, системного, аксіологічного та особистісно спрямованого підходів до їх формування і розвитку.

РОЗДІЛ 2

РОЗВИТОК ЛІНГВІСТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ ТА РЕКРЕАЦІЇ

2.1. Оцінка мовної підготовки спеціалістів у галузі туризму і

Дослідження особливостей формування мовної підготовки фахівців у сфері туризму та рекреації ґрунтувалося на теоретичних положеннях, розглянутих нами в першому розділі. В сучасних умовах, коли процес особистісного і професійного становлення людини, отримання бажаного рівня освіти, а згодом і роботи за фахом, пов'язаний зі значними, часто непередбачуваними труднощами, проблема формування мовної підготовки як складового елемента професійних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації, набуває особливо гострої актуальності.

Мовна підготовка є неможливою за межами формування особистості як фахівця, в основу розвитку якої покладено теоретичні та практичні засади безперервної освіти. Особливої значимості мовна підготовка набуває у контексті становлення фахівців у сфері туризму та рекреації, виступаючи ключовою передумовою для підвищення професіоналізму та якості надання послуг. При цьому, структура мовної підготовки набуває якісно нових характеристик у процесі освоєння майбутніми фахівцями сфери туризму та рекреації будь-якої нової ролі, у тому числі й професійними навичками у процесі навчання у вищому навчальному закладі (далі – ВНЗ), внаслідок чого мова йде про існування якісно нового значення (Павленко, 2020, с. 248).

Результати проведеного аналізу діючого Стандарту вищої освіти зі спеціальності 242 «Туризм» галузі знань 24 «Сфера обслуговування», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 21.02.2022 року № 209 та освітньо-професійних програм першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівня вищої освіти надали можливість побудувати модель мовної підготовки, що передбачає дотримання певної послідовності в формуванні

студентами компетентностей (рис.2.1). У побудованій моделі нами було виділено блоки формування мовної підготовки фахівців сфери туризму та рекреації.

Рис. 2.1 Модель мовної підготовки фахівців у сфері туризму та рекреації

Засвоєння студентами навчальних програм створює основу для їхньої майбутньої діяльності. Нажаль, вітчизняні ВНЗ при оцінці рівня формування професійних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації зазвичай беруть до уваги лише показники рейтингу академічної успішності студентів, що формується за показниками оцінки рівня знань на основі Стандарту вищої освіти з галузі знань 24 «Сфера обслуговування» за спеціальністю 242 «Туризм», не враховуючи соціально-психологічні чинники, які також значно впливають на рівень професіоналізації фахівців. Однак, проблема мовної підготовки фахівців сфери туризму та рекреації в умовах навчання у ВНЗ дуже складна і вимагає розгляду з різних сторін. Стрижневими складовими професійної діяльності фахівців сфери туризму та рекреації є якості їх особистості, розвиток та інтеграція яких в процесі професійного становлення призводять до високого рівня мовної підготовки спеціалістів (Міністерство освіти і науки України, 2022).

Варто зауважити, що в основу досягнення успіху в процесі провадження фахової діяльності покладено не лише індивідуально усвідомлене прагнення та поведінка особистості, що зумовлені усвідомленням свого професійного

майбутнього, напрямів подальшого розвитку, розвитку творчих здібностей та кар'єрного зростання. Також до уваги приймаються показники професійно значимих характеристик особистості, притаманних для представників конкретної спеціальності. У контексті досліджуваного питання під поняттям «мовна підготовка фахівця сфери туризму та рекреації» розглядається теоретична та практична підготовка майбутніх фахівців у даній сфері, що ґрунтується на сукупності професійно значимих характеристик особистості, знаннях, вміннях, навичках та ціннісних орієнтаціях. До того ж, важливу роль відіграє практичний досвід фахової діяльності, який є необхідним у процесі вирішення комплексних завдань та практичного спілкування з носіями іноземних мов, гарантії її стабільності, інтеграції, підтримки з боку оточуючих та самореалізації.

За результатами теоретичного аналізу наукових джерел встановлено, що ключовими характеристиками, які здійснюють вагомий вплив на рівень мовної підготовки, виступають наступні:

- формування професійної ідентичності, активна діяльність, що ґрунтуються на внутрішній мотивації;
- усвідомленість, що зумовлена здатністю до рефлексії та визначення чітких цілей;
- самостійна робота та прагнення до вивчення фахових дисциплін;
- самоорганізація навчального процесу та практичної діяльності;
- здатність до самовдосконалення та саморозвитку як особистості й фахівця.

У цьому зв'язку мовну підготовку фахівців у галузі туризму та рекреації варто розглядати через призму трирівневої інтегративної системи, що виступає в якості ключової, тобто надпредметної, професійної компетентності, що за своєю структурною побудовою характеризується складністю і різноманітністю, будучи якісно новим утворенням, існування якого обґрунтовано професійними складовими елементами. До того ж, її варто розглядати в ролі одного з об'єктів розвитку в межах фахової освіти у процесі навчання фахівця галузі туризму і рекреації у ВНЗ, забезпечення формування і розвитку загальних і спеціальних мовних

компетентностей. У графічній формі трирівнева система мовної підготовки фахівців у сфері туризму та рекреації представлено на рис. 2.2.

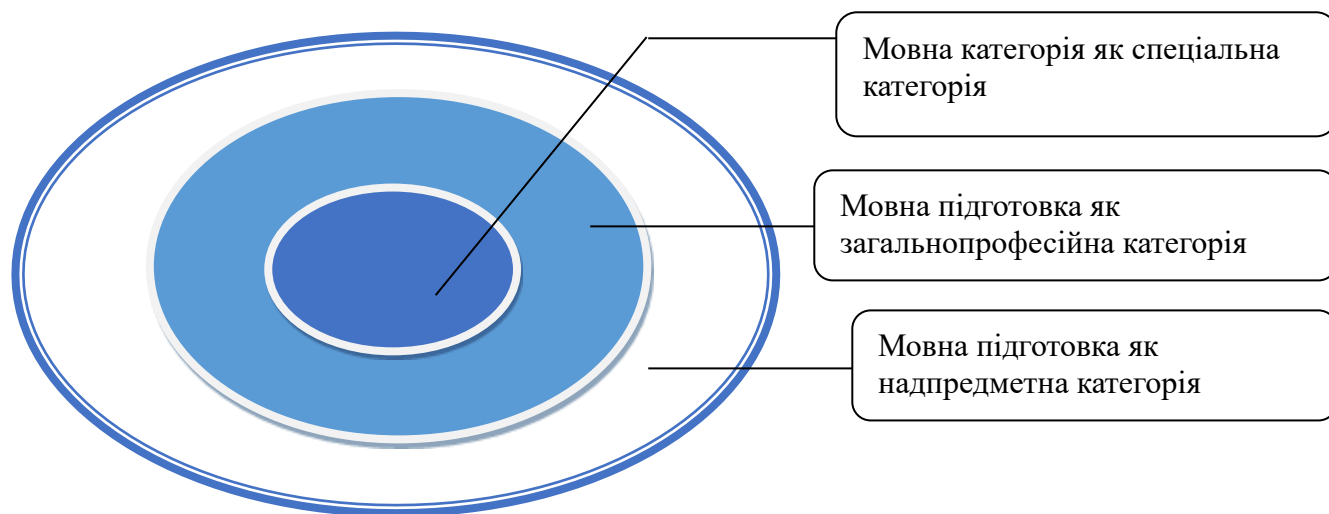

Рис. 2.2. Трирівнева система мовної підготовки фахівців сфери туризму та рекреації

Отже, мовна підготовка фахівців у галузі туризму та рекреації виступає в ролі поліаспектної та динамічної характеристики індивіда як фахівця, який здатний розвивати отримані умінні та навички, здобуваючи нові знання протягом усього життя. Досліджувані компетентності перебувають у залежності від галузі провадження професійної діяльності, особливостей навколишніх умов, соціальних потреб, суб'єктів та їх специфічних особливостей, зокрема віку, рівня володіння знаннями, значимість у професійній сфері та колективі, а також усвідомлення сутності професійної компетентності в науковій спільноті. До того ж, високий рівень мовної підготовки фахівців у сфері туризму та рекреації сприяє досягненню наступних цілей:

- вільне спілкування як державною, так й іноземними мовами у процесі професійної діяльності;
- можливість самостійно писати, редагувати та перекладати тексти у сфері туризму та рекреації;
- здатність самостійно працювати з науковими чи спеціальними фаховими виданнями іноземною мовою;

- вільне володіння спеціальною термінологією у сфері туризму та рекреації з метою забезпечення ефективної комунікації з носіями іноземних мов;
- прийняття участі у процесах фахової ділової комунікації не лише в Україні, але й за кордоном (Вовчаста, Шелюх, 2020, с. 22).

У контексті досліджуваного питання варто звернути увагу на те, що мовну підготовку фахівців у сфері туризму та рекреації розглядається через призму мікросоціальної моделі, в основу якої покладено врахування професійних навичок, а також особливості їх прояву в конкретній обстановці; оволодіння такими компетентностями забезпечується виключно шляхом розробки та практичної реалізації специфічних стратегій їх розвитку. Так, з точки зору зарубіжних дослідників, варто приймати за основу чотирирівневу архітектуру підвидів компетентностей спеціаліста, під якою потрібно розуміти розгалужене ієрархічне утворення, в межах якого в основу професійних навичок та умінь покладено відповідні властивості нижчого рівня (Аксьонова, Кулінка, 2021, с. 187). Отже, до структурних елементів мовних компетентностей можливо віднести наступні:

1. Характер взаємовідносин у межах колективу: сприйняття членами колективу існуючої атмосфери, а також прагнення бути членом такої групи в цілому, приймаючи за основу загально визнані цілі та забезпечуючи обмін інформацією щодо професійних досягнень; дотримання принципів уникнення, коли має місце невизнання необхідності взаємодіяти з групою, не приймати активної участі у комунікації з іншими членами групи, а також існування високої залежності від керівних структур; виникнення конфліктів у колективі, що може бути зумовлено усвідомленням факту існування між окремими індивідами різноманітних неузгодженостей, переживаючи відчуття тривожності, недовіри до інших та прагнення до дистанціювання).

2. Рівень командної згуртованості: формування тісних взаємозв'язків у межах колективу, позитивне відношення до інших, прагнення до об'єднання, вираження позитивного відношення до оточуючих та групової форми діяльності в цілому, вираження поважливого ставлення до заходів координації та досягнення спільних цілей.

3. Розвиток професійних навичок: ототожнення професійних навичок і категорій мовної підготовки; виокремлення мовної підготовки через призму описового змісту, що обумовлює приналежність до їх поведінки та існування безпосереднього взаємозв'язку із фаховою діяльністю, приймаючи за основу рівень оволодіння іноземними мовами, а також необхідність оцінки ефективності й професійності дії та їх взаємодію зі сформованими навичками.

4. Усвідомлення і прийняття власної індивідуальності, здатність приймати на себе відповідальність за ухвалені рішення, зокрема конструктивного й етичного спрямування, враховуючи особистісну та професійну поведінку.

5. Характеристика навичок побудови співпраці в межах колективу: створення позитивного характеру взаємовідносин у колективі та оточенням, уміння здійснювати професійну діяльність у групі, підвищення ефективності вирішення конфліктів.

6. Рівень професійної свідомості, що знаходить свій прояв через призму вираження співчуття та розуміння переживань інших індивідів.

7. Здатність до самоуправління: забезпечення контролю та управління своїми емоціями та діями у процесі професійної діяльності (Школяр, 2016, с. 104-106).

У контексті досліджуваного питання заслуговує на увагу загальний підхід до прийнятої логіки представлення компонентної структури мовної компетентності. Визначення цілісних та системних знань загального і спеціального спрямування, показники оволодіння методиками, технологіями та практичними способами комунікації у процесі мовної підготовки фахівців сфери туризму забезпечуються за допомогою когнітивного елемента. В деяких випадках може допускатися поєднання декількох елементів, що забезпечує їх цілісний взаємозв'язок та взаємодію:

— когнітивно-операційний елемент дозволяє розкрити сутність набути знань, комунікативних умінь, мобільності та соціального інтелекту;

— когнітивно-оцінний, що передбачає формування у фахівців галузі туризму і рекреацій знань щодо самого себе та оточуючих, переважно

психологічного, філософського та фахового спрямування; додатково до уваги приймаються уміння та навички до пізнання власної сутності та оточуючих, оволодіння знаннями щодо позитивної взаємодії, що досягається за рахунок створення балансу і рівноваги між кооперацією та конфронтацією, а також адекватний рівень самооцінки;

— знаннєвий елемент спрямований на оволодіння знаннями щодо змісту мовних компетентностей, формування загального уявлення та інтелектуальних показників розвитку, інформацією щодо життєвих криз, а також сприйняття реальності навколишнього середовища (Савенкова, 1998, с. 13).

Мовна компетенція фахівців сфери туризму та рекреації передбачає наявність окремих елементів, на формування і розвиток яких спрямований процес підготовки спеціалістів досліджуваного напрямку в процесі навчання. До таких елементів належать наступні:

— лексична компетенція, що передбачає формування певного словникового запасу в процесі професійного розвитку, а також уміння їх доречного вживання;

— фонетична компетенція, що передбачає уміння правильно вимовляти усі звуки та звукосполучення мови, оволодіння інноваційними способами виразності, зокрема тембр, темп, логічний наголос та сила голосу;

— граматична компетенція, тобто граматично правильне мовлення у процесі практичної діяльності фахівців сфери туризму та рекреації;

— діамонологічна компетенція, що передбачає акцентування уваги на монологічному та діалогічному мовленні;

— комунікативна компетенція, тобто розвиток навичок спілкування, норм та правил етикету (Аксьонова, Кулінка, 2021, с. 191).

При цьому, структура процесу мовної підготовки фахівців у сфері туризму та рекреації безпосередньо залежить від рівня суспільного розвитку, об'єктів та мети діяльності, показників професійного розвитку майбутніх фахівців та його фахових компетентностей, що проявляється через конкретні функції. У цілому структура

професу формування мовних компетентностей фахівців у галузі туризму та рекреації може бути представлена в якості сукупності наступних компонентів:

— у межах мотиваційно-ціннісного елемента забезпечується поєднання потреб, цілей, мотиваційних та цілісних орієнтацій, особистісних, соціальних і професійних установок, які відображають рівень готовності спеціаліста до практичного прояву мовної підготовки, здатності до саморозвитку в професійній сфері, у тому числі й ставлення до сутнісних елементів компетентностей та їх розвитку в майбутньому;

— когнітивно-діяльнісний, тобто вираження показників сформованості усіх елементів загальної структури професійних компетентностей, а також здатності фахівців у галузі туризму та рекреації до усвідомлення професійних реалій, практичного прояву здобутих знань, умінь і навичок, професійної поведінки у процесі реалізації фахових функцій та міжособистісної комунікації;

— особистісно-рефлексивний, у межах якого мова йде про здатність до самостійного врегулювання існуючих процесів та остаточних результатів мовної підготовки, розвиток здібності до рефлексії своєї поведінки, соціальної та професійної діяльності, а також дій оточуючих.

Процес інтеграції певних елементів мовної підготовки, спрямованої на формування цілісної багатокомпонентної системи, забезпечує досягнення наступних цілей:

виокремлення у процесі аналізу та подальшого дослідження найпроблемніших аспектів у формування та підвищенні показників мовної підготовки фахівців сфери туризму та рекреації;

розробка критеріально-рівневого механізму, що використовується з метою оцінювання показників сформованості мовних компетентностей;

розробка процедурних етапів мовної підготовки, що характеризується чіткістю визначеності та цілеспрямованістю;

спрямування фахової діяльності працівників у галузі туризму та рекреації на виконання чітко визначених професійних завдань (Луцан, Сащенко, 2023, с. 80-81).

У зв'язку із вищевикладеним можливо зробити висновок, що мовні компетентності фахівців у сфері туризму та рекреацій характеризуються динамічністю та поліаспектністю, формування і розвиток яких провадиться протягом усього періоду провадження практичної діяльності. Вони перебувають у безпосередньому взаємозв'язку зі сферою професійної діяльності, особливостями оточення, індивідуальних характеристик фахівця (віку, рівня знань, професійного досвіду та ролі в професійній спільноті), а також особливостями трактування досліджуваних понять у науковій літературі. Встановлено факт існування різноманітних підходів до визначення переліку структурних компонентів мовної підготовки фахівців сфери туризму та рекреації, якими є самостійні елементи когнітивного, мотиваційного, рефлексивного, ціннісного, діяльнісного, соціального, поведінкового, емоційного, комунікативного та особистісного спрямування.

2.2. Критерії, показники та рівні мовної підготовки фахівців сфери туризму та рекреації

У процесі наукового дослідження основних критеріїв, показників та рівня сформованості мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації існує потреба в акцентуванні уваги на оцінюванні та моніторингу формування даної категорії. Процес їх розробки потребує визначення критеріально-рівневих інструментів оцінювання результатів формування мовленнєвих компетентностей. Це зумовлено тим, що мовна підготовка виступає в ролі освітнього результату, внаслідок чого до неї висувуються численні вимоги, якими є наступні:

- чіткість та можливість виокремлення зміту вимог до фахівців у сфері туризму та рекреації;
- визначення діагностичних властивостей, що забезпечує повноцінне виокремлення об'єктивних даних на кожному рівні сформованості чи повну відсутність мовних компетентностей;

— можливість їх вимірювання, завдяки чому створюється чіткий метод та конкретні шкали їх оцінювання, використовуючи прямі чи непрямі інструменти, а також показники сформованості їх окремих елементів (Скибун, 2016, с. 77).

До цього часу в науковій літературі не представлено єдиного підходу до формування критеріально-рівневого механізму, що дозволяє здійснення оцінювання показників сформованості мовних компетентностей фахівців у сфері туризму та рекреації, на чому акцентується увага самих дослідників (Скибун, 2016). У той же час, у представлених системах мовних компетентностей, у тому числі й фахівців сфери туризму і рекреації, існує ціла низка різноманітних елементів, які не взаємопов'язані між собою, внаслідок чого не здатні формувати єдину типологічну групу, проте реалізовується в одному напрямку. У цьому зв'язку питання їх сутності та виокремлення значимих ознак вважається предметом активних обговорень у науковій спільноті, що ускладнює узагальнення отриманих результатів та формування єдиної структурованої системи (Скибун, 2016).

З грецької мови поняття «критерій» прийнято перекладати як «засіб засудження». Зазначене поняття використовується на позначення ознак, використання яких забезпечує можливість для проведення оцінювання, виокремлення та проведення класифікації конкретних об'єктів. При цьому, за рахунок основних ознак, тобто зовнішніх проявів найбільш характерних властивостей, забезпечується повноцінне пізнання, опис та визначення професійних компетентностей (Варецька, 2015, с. 110).

Використання відповідних критеріїв у процесі оцінювання мовних компетентностей фахівців у сфері туризму та рекреації забезпечує можливість для виявлення найвищих показників їх розвитку. Це зумовлено тим, що вони є своєрідними еталонними зразками для проведення порівняння між реальними властивостями досліджуваних явищ. У своїй сукупності критерії оцінювання у повній мірі охоплюють загальний обсяг сутнісних характеристик, відображаючи рівень взаємозалежності та взаємопов'язаності між усіма елементами досліджуваної системи, розкриваючись через призму специфічних характеристик кожного структурного компонента та динамічність такого процесу.

Завдяки спеціальним критеріям мовних компетентностей можливо відобразити загальні закономірності формування особистості фахівця сфери туризму та рекреації, що забезпечується шляхом представлення поєднання кількісних та якісних показників. Тобто, кожен із структурних елементів мовної компетентності фахівців сфери туризму та рекреації відображається на кількісному та якісному рівнях. Отже, у рамках даного дослідження такими критеріями варто вважати якісні ознаки та властивості, специфічні характеристики досліджуваних об'єктів, аналіз яких забезпечує повноцінне формування висновків щодо рівня та стану сформованості мовних навичок на конкретному етапі.

Виокремлення показників та критеріїв формування мовних компетентності відіграє роль своєрідної бази в процесі визначення рівня їх розвитку в спеціалістів у галузі туризму та рекреації. Поняття «рівень» варто розглядати в якості ступеня прояву та практичного використання конкретних показників або критеріїв, що у зовнішній формі проявляється через призму єдиної системи мотивації підвищення знань, умінь і навичок, спеціальних та особистісних здібностей, у тому числі й здатності до рефлексії, що відображає їх ключові характеристики. Саме за допомогою визначення показників, критеріїв та рівнів існує можливість для формування єдиної системи індикаторів, що виступають в якості основи усього процесу оцінювання та аналізу стану формування мовних навичок фахівців сфери туризму та рекреації. Як зазначається у наукових дослідженнях, рівень сформованості будь-яких професійних компетентностей знаходить своє відображення за рахунок визначення чітких ознак, які сприяють формуванню характеристики прояву основних критеріїв за показниками повноти, частоти та постійності (Варецька, 2015, с. 118).

Отже, існує потреба у виокремлення трьох основних рівнів сформованості мовних компетентностей фахівців у сфері туризму та рекреації, якими є наступні: низький (репродуктивний), середній (конструктивний) та високий (творчий). У той же час, вважається недопустимим дослідження питання мотивації, оцінювання здатності для участі в навчальному процесі, оскільки фахівці сфери туризму та рекреації, які здобувають вищу освіту у ВНЗ за досліджуваною спеціальністю, чи

мають відповідну кваліфікацію, вже практично пройшли етап кваліфікаційного відбору, який обумовлений існуванням конкретних мотивів та попереднім оцінюванням власної здатності до навчання за таким напрямом підготовки.

Варто зазначити, що обсяг здобутого теоретичного і практичного досвіду безпосередньо взаємопов'язаний із процесами проведення об'єктивного аналізу отриманих емпіричних даних, що стосуються питань сформованості конкретних конструкцій, підтверджуючи достатність його розподілу на три окремі рівні. При цьому, у разі використання такого підходу виникають ризики теоретичного зменшення отриманих результатів. До того ж, здійснення розмежування між різноманітними рівнями формування мовних компетентностей лише ускладнює процеси дослідження, що зумовлено складністю їх диференціації [Варецька, 2015, с. 119]. У зв'язку із тим, що переважна більшість критеріїв формуються максимально розгорнуто, зокрема акцентуючи увагу на незначних показниках вимірювання, використання яких дозволяє продемонструвати рівень розвитку критеріїв та показників, існує потреба у визначенні окремих ознак та наданні розширеної характеристики основних етапів.

У процесі визначення мотиваційно-ціннісних елементів мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації забезпечується можливість для підготовки здобувачів освіти до подальшого прояву сформованих компетентностей на практиці, тобто здатності розвиватися не лише на професійному рівні, але й соціальному. До того ж, має місце взаємозв'язку між змістом та складовими елементами компетентностей, а також підтримка сфер їх потенційного розвитку, виокремлення мотивів, цілей, цінностей, потреб, мотиваційно-ціннісних орієнтацій, особистих, соціальних і професійних настанов. У цьому зв'язку виокремлюються наступні критерії мовної компетентності фахівців сфери туризму та рекреації:

1. Мотиваційна підструктура, яка включає наступні елементи: чіткість та стійкість мотивації та подальшого становлення як професіонала; забезпечення ефективної комунікації та сприятливого характеру в процесі міжособистісної взаємодії, що виступають у ролі основоположного критерію визначення рівня

професійного розвитку. Показники сформованості мотиваційних елементів забезпечують відображення ключових мотивів професійної діяльності та поведінки фахівця, повноцінне оволодіння здатністю до розвитку мовних навичок у майбутньому, приймаючи до уваги індивідуальні бажання та цілі (Варецька, 2015, с. 120-121).

2. Ціннісна підструктура, яка складається з наступних компонентів: наявність чіткої ієрархічної структури важливих професійних характеристик; визначення чітких професійних ціннісних орієнтирів; розвиток навичок до розуміння фахівцями сфери туризму та рекреації реальності навколишніх умов; формування атмосфери довіри та взаємодопомоги у взаємодії з оточуючими; професійна взаємодія, що передбачає відсутність конфліктів, колегіальний формат співпраці та формування конструктивного діалогу, які є необхідними у процесі навчання та практичної діяльності фахівців у сфері туризму та рекреації; цінність провадження активної фахової діяльності, що передбачає схвалення дій та рішень окремих спеціалістів; ставлення фахівця у галузі туризму та рекреації до професійних норм, стандартів та цінностей. Показники сформованості ціннісних підструктур забезпечують повноцінне відображення усвідомлення, розуміння та чіткості професійних цінностей, прагнень та орієнтирів, а також ставлення індивіда до перспектив розвитку мовних навичок у майбутньому (Варецька, 2015, с. 121-122).

Самостійним складовим елементом мотиваційно-ціннісного компонента вважаються професійні настанови, на основі яких забезпечується відображення прихильності та прагнення до підвищення мовних компетентностей фахівців. Існування зазначеного елемента є можливим виключно у випадку поєднання двох аспектів: потреб та реальної можливості до їх задоволення.

Кожен із представлених вище елементів перебуває у взаємозв'язку з когнітивно-діяльнісним компонентом мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації. Визначення та оцінювання зазначеного елемента спрямований на повноцінне формування єдиної структурованої системи професійних компетентностей та здатності індивіда до оволодіння новими знаннями, прояву власних умінь і навичок у процесі взаємодії, а також дотримання

стандартів професійної поведінки у галзі туризму та рекреацій. Основними критеріями когнітивно-діяльнісного компонента мовних компетентностей фахівців у галузі туризму та рекреації є наступні:

1. Когнітивна підструктура включає наступні елементи: особливості структурної побудови, глибини та повноти навичок професійної комунікації; розвиток показників усвідомлення сутності предметної сфери; розуміння змісту діяльності у галузі туризму та рекреації; високі показники розвитку мовних навичок, що залежать від особливостей аналізу професійних даних, завдяки чому досягається відповідний рівень успішності та адекватності фахової діяльності. За допомогою зазначених показників існує можливість для визначення рівня оволодіння професійними знаннями про форми реалізації фахових функцій, різноманітності форм професійного та комунікативного впливу на оточення; усвідомлення змісту процесу організації та управління процесами реалізації фахових завдань у галузі туризму і рекреації; залучення до підвищенні рівня професійної спільноти та визначення потенційних напрямів взаємодії у галузі туризму та рекреації тощо.

2. Діяльнісна підструктура характеризується наявністю наступних складових елементів: можливість визначення якісних показників формування мовних навичок; рівень якісного та різноманітного наповнення професійних стандартів поведінки; набуття практичного досвіду щодо вирішення фахових проблем; показники професійної самостійності, активності та адаптації до нових умов; показники забезпечення професійної мобільності. За допомогою вказаної категорії забезпечується відображення таких особливостей як: рівень сформованості мовних навичок та дотримання стандартів комунікації; накопичення професійного досвіду, зокрема у процесі вирішення проблемних питань; показники сформованості та прояву мовленнєвої активності, самостійності та пристосування; здатність до поширення професійного досвіду в сфері туризму і рекреації; практичні навички до налагодження взаємодії з іншими фахівцями та колективами; здатність до самостійного та активного оволодіння знаннями у ключових сферах розвитку туризму та рекреації тощо (Варецька, 2015, с. 125-126).

Третім компонентом мовних компетентностей фахівців у сфері туризму та рекреації є особистісно-рефлексивний, який також підлягає оцінюванню в контексті даного дослідження. Його сутність розкривається через призму передбачення регулятивних процесів та кінцевих результатів реалізації мовленнєвих навичок, здатності до рефлексії у процесі професійної діяльності. Основними критеріями особистісно-рефлексивного компонента мовних компетентностей у галузі туризму та рекреації є наступні:

1. У межах особистісного елемента забезпечується визначення показників розвитку значимих мовних характеристик фахівців у досліджуваній галузі.

2. Рефлексивний елемент забезпечує відображення повноцінності, показників здатності фахівця до рефлексії та ефективної взаємодії з оточуючими (Сидорук, 2021, с. 272).

У зв'язку із вищевикладеним можливо зробити висновок, що визначення рівня та показників сформованості мовних навичок фахівців у галузі туризму та рекреації ґрунтувалося на інтегрованій структурі шляхом виокремлення її складових елементів. З метою проведення оцінювання рівня сформованості мовних компетентностей визначено їх окремі рівні, якими є: низький (репродуктивний), середній (конструктивний) та високий (творчий). Аналіз показників сформованості мовних компетентностей фахівців у досліджуваній сфері зумовив необхідність у вивченні рівня їх розвитку в контексті певних компонентів та компетентностей у цілому. Ґрунтовне дослідження ключових інструментів проведення оцінювання та аналізу мовних компетентностей фахівців у галузі туризму та рекреації дозволяє більш змістовно розкрити та усвідомити сутність основних категорій, визначити взаємозв'язки між певними елементами та цілісними показниками. До того ж, існує можливість для встановлення тенденцій для подальшого формування мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації.

2.3. Дослідження стану мовної підготовки фахівців туристичної галузі

Особливістю формування мовних компетентностей фахівців у галузі туризму та рекреації виступає безперервність цього процесу протягом усього життя, у тому числі й у період професійного орієнтування, фахового навчання та практичної діяльності. Саме на етапі здобуття освіти у ВНЗ починають формуватися ключові професійні мотиваційно-ціннісні, когнітивно-діяльнісні та особистісно-рефлексивні елементи мовних компетентностей. Особливої значимості даний процес набуває у контексті провадження моніторингу мовних і професійних характеристик фахівця у сфері туризму і рекреації, а також формування сприятливих умов для їх подальшого розвитку. Досягнення таких результатів є можливим за умови ефективної організації освітнього процесу, що сприятиме формуванню необхідних професійних якостей (Субіна, 2015).

У процесі визначення основних показників сформованості мовних компетентностей фахівців у галузі туризму та рекреації нами було проведено оцінювання відповідних елементів. Складові компоненти мовних компетентностей, специфіка їх формування та рівні діагностичного вимірювання представлено у попередніх розділах нашого дослідження. Прийняття за основу представлених нами методик дозволяє встановити найбільш сформовані та проблемні сфери розвитку професійних компетентностей фахівців у галузі туризму та рекреації, у зв'язку із чим пропонуємо проаналізувати результати дослідження більш детально.

З метою проведення емпіричного дослідження було проведено опитування 40 осіб, які опановують спеціальність за напрямком туризму та рекреації, а також практикуючі фахівці. До завдань емпіричного дослідження в рамках зазначеної роботи можливо віднести наступні:

1. Організація дослідження мовних навичок фахівців сфери туризму та рекреації.

2. На основі методик діагностики рівня розвитку мовних навичок визначити показники ціннісно-мотиваційного, когнітивно-діяльнісного та особистісно-рефлексивного компонентів.

3. Розкриття змісту, етапів та проведення аналізу результату дослідження рівня розвитку мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації.

4. Виходячи з отриманих результатів розробити науково-практичні рекомендації у напрямку підвищення рівня мовних навичок фахівців сфери туризму та рекреації.

На теоретичному етапі було вивчено ступінь розробленості проблеми, аналізувалися теоретичні поняття, підбирався методологічний апарат дослідження, здійснювалося структурування теоретичного матеріалу, було здійснено вибір діагностичного інструментарію, визначено структуру дослідження та принципи формування експериментальної вибірки. Констатуючий етап включав проведення діагностичних досліджень з метою вивчення рівня розвитку мовних навичок фахівців сфери туризму та рекреації, їх динаміки та ступеня впливу на особу. Отримані на цьому етапі результати надають можливість для розроблення методичних рекомендацій щодо підвищення рівня розвитку мовних навичок фахівців у досліджуваній сфері.

На етапі аналітичного дослідження було проведено аналіз показників, отриманих у процесі дослідження, інтерпретувалися отримані результати, формулювалися висновки. Вибудована логіка дослідження, дозволила структурувати роботу з виявлення показників розвитку мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації, а також розробити програми з оптимізації досліджуваного процесу.

Для визначення мотиваційно-ціннісного компоненту мовних компетентностей нами було використано анкету «Мотиви оволодіння мовними компетентностями», представлену в Додатку 1. Зазначена методика спрямована на визначення специфіки та характеру мотиваційно-ціннісних орієнтацій особистості респондентів. Анкета складається з 11 питань, на які опитуваним пропонується три варіанти відповідей: а) так; б) ні; в) не впевнена / не впевнений. При цьому, кожен із зазначених варіантів відповідей співвідноситься з конкретними групами мотивів: внутрішні (варіант «А»), зовнішні (варіант «Б») та не визначені (варіант «В») (Боса, 2019, с. 110-112). Результати опитування за вищевказаною методикою представлено

у Додатку 2. В узагальненому вигляді зазначені відомості представлено у Таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Узагальнені результати дослідження мотиваційно-ціннісного компонента мовної компетентності

Методика	Рівні					
	Внутрішні		Зовнішні		Не визначені	
	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%
Анкета «Мотиви оволодіння мовними компетентностями»	16	40%	7	17,5%	17	42,5%

За результатами проведеного дослідження встановлено, що для 42,5 % опитаних притаманна невизначеність мотивації у процесі оволодіння мовними компетентностями. Для таких фахівців сфери туризму та рекреації є характерними відсутність стійкості, усвідомлюваності та мінливості обрання майбутньої професії.

До того ж, зовнішні мотиви оволодіння мовними компетенціями притаманні для 12,5 % опитаних, що свідчить про переважання мотивації до досягнення успішності в процесі подальшої професійної діяльності, високого соціального статусу та доходів. Кожен третій учасник опитування або 30 % респондентів мають внутрішні мотиви у процесі оволодіння мовними компетентностями; для них є притаманними розвиток пізнавального інтересу, прагнення до саморозвитку, самопрезентації та самореалізації у професійній діяльності.

Деякі опитані мають змішані мотиви оволодіння мовними компетентностями. Зокрема, внутрішніми та зовнішніми мотивами оволодіння мовними компетентності послуговуються 2,5 % опитаних; 7,5 % респондентів мають внутрішні та не визначені мотиви, а 5 % – зовнішні та не визначені. При цьому, для подальшого підвищення показників оволодіння мовними компетентностями варто звертати увагу саме на формування внутрішньої мотивації, що сприятиме

повноцінному прагненню до розвитку фахівців у сфері туризму та рекреації як висококваліфікованих спеціалістів.

У розрізі окремих питань, які було представлено у вищевказаній анкеті, було отримано наступні відповіді:

1. Оволодіння мовними компетентностями сприятиме успішності ораторського мистецтва та впливу на оточення: 25 % керуються внутрішніми мотивами, 30 % – зовнішніми, а 45 % – не визначеними.

2. Можливість ефективного виконання професійних завдань: 35 % керуються внутрішніми мотивами та по 32,5 % – зовнішніми або не визначеними.

3. Наявність інтересу до оволодіння мовними компетентностями та бажаних результатів: 35 % керуються внутрішніми мотивами, 25 % – зовнішніми та 40 % – не визначеними.

4. Мовні компетентності сприятимуть конкурентоспроможності та високому рівню заробітної плати: у 45 % опитаних переважають внутрішні мотиви, у 22,5 % – зовнішні, а у 32,5 % – не визначені.

5. Зацікавленість в інтерактивних методах навчання: 35% керуються внутрішніми мотивами, 10 % – зовнішніми, 30 % – не визначеними.

6. Можливість ефективного впливу на людей та їх оперативному переконанню: у 42,5% переважають внутрішні мотиви, у 12,5 % – зовнішні та у 45 % – не визначені.

7. Можливість отримання визнання та зайняття гідного становища в суспільстві: 37,5 % опитаних керуються внутрішніми мотивами, 22,5 % – зовнішніми, а 40 % – не визначеними.

8. Здатність впливати на процеси комунікації та їх спрямування у бажаному напрямку: у 32,5 % переважають внутрішні мотиви, у 27,5 % – зовнішні, а у 40 % – не визначені.

9. Мовна компетентність виступає в якості обов'язкової умови для професійного й особистісного самовдосконалення: 27,5 % опитаних керуються внутрішніми мотивами, 35 % – зовнішніми та 37,5 % – не визначеними.

10. Можливість визнання професійної цінності та вагомості: у 20 % переважають зовнішні мотиви, у 27,5 % – внутрішні та у 52,5 % – не визначені.

11. Можливість для подальшого ефективного спілкування: у 47,5 % опитаних переважають внутрішні мотиви, у 17,5 % – зовнішні та у 35 % – не визначені.

У цілому можливо стверджувати, що у більшості опитаних переважають невизначені мотиви у процесі оволодіння мовними компетентностями, зокрема щодо опанування ораторського мистецтва і впливу на оточення, наявності реального інтересу до підвищення мовних навичок, ефективного впливу і переконання співрозмовників, зайняття гідного положення в суспільстві, впливу на різноманітні процеси, самовдосконалення, професійного розвитку та визнання як спеціаліста. При цьому, внутрішні мотиви переважають по відношенню до ефективного виконання професійних завдань, отримання високого доходу, застосування інтерактивних інструментів та ефективного спілкування.

Для визначення когнітивно-діяльнісного компонента мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації нами було використано тест-опитувальник «Мовні бар'єри при спілкуванні» американського дослідника В. Макліні. Цей матеріал представлено в Додатку 3. Проведення діагностики мовних бар'єрів у процесі спілкування спрямоване на визначення таких характеристик мовлення як відповідність, чіткість, аргументованість, зв'язність, зрозумілість, точність, орієнтованість на отримання зворотнього зв'язку та ввічливість.

Респондентам запропоновано шістнадцять питань, на які варто відповідати «так» чи «ні». При цьому в процесі підрахунку отриманих результатів варто врахувати, що тест має обернений характер: чим нижчі показники мовних бар'єрів, тим вищим є рівень мовних бар'єрів, і навпаки [Боса, 2018, с. 158]. Результати опитування за вищевказаним тестом представлено у Додатку 4. В узагальненому вигляді зазначені відомості представлено у Таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Узагальнені результати дослідження когнітивно-діяльнісного компонента мовної компетентності

Методика	Рівні					
	Низький		Середній		Високий	
	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%
Тест-опитувальник В. Макліні «Мовні бар'єри при спілкуванні»	14	35%	9	22,5%	17	42,5%

За результатами проведеного дослідження встановлено, що високий рівень мовних бар'єрів є притаманним для 42,5 % респондентів, тобто вони мають низькі показники мовних компетентностей. Для їх мовлення є притаманним використання професійного жаргону, відсутність орієнтації на співрозмовника та заплутаність мовлення. Це свідчить про існування потреби у виконанні різноманітних додаткових мовних і мовленнєвих завдань, що сприятиме розумінню фахівцями у сфері туризму та рекреації переважаючих бар'єрів, а також їх подальшого коригування.

При цьому, у 22,5 % опитаних встановлено середній рівень мовних бар'єрів, у зв'язку із чим можливо стверджувати, що їм доцільно підвищувати показники мовних компетентностей за рахунок проходження додаткових тренінгів. Низький рівень мовних бар'єрів виявлено у 35 % респондентів, що свідчить про високі показники розвитку мовних компетентностей; у такому випадку відсутня нагальна потреба в додатковому втручанні, проте підвищення мовних компетентностей має здійснюватися на постійній основі.

У розрізі окремих питань, які було представлено у рамках даного тестування, результати проведеного дослідження відображено у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Узагальнені результати дослідження за тестом-опитувальником В. Макліні «Мовні бар'єри при спілкуванні»

Питання	Високий рівень мовних навичок		Низький рівень мовних навичок	
	Кількість	%	Кількість	%
1	21	52,5	19	47,5

2	24	60	16	40
3	22	55	18	45
4	21	52,5	19	47,5
5	21	52,5	19	47,5
6	19	47,5	21	52,5
7	23	57,5	17	42,5
8	22	55	18	45
9	19	47,5	21	52,5
10	21	52,5	19	47,5
11	20	50	20	50
12	21	52,5	19	47,5
13	23	57,5	17	42,5
14	20	50	20	50
15	19	47,5	21	52,5
16	21	52,5	19	47,5

Третьою методикою, яку нами було використано в рамках даного дослідження, є опитувальний листок Форверга на контактність, на підставі якого визначено показники особистісно-рефлексивного компонента мовних компетентностей фахівців у сфері туризму та рекреації. Результати такого опитування дозволяють провести оцінювання щирості, емпатійності, толерантності та ініціативності у професійній діяльності.

Особистісно-рефлексивні характеристики фахівців у сфері туризму та рекреації надають можливість для відображення рівня їх активності у процесі комунікації з різноманітними особистостями, а також можливості змінювати умови і характер комунікації, враховуючи власні цілі. Текст опитувального листка Форверга представлено у Додатку 5.

Респондентам запропоновано шість тверджень, які потрібно оцінити за шкалою від 1 до 9. Розшифровка отриманих результатів здійснюється шляхом додавання відповідей за наступними шкалами: емпатія; теплота, повага; відвертість, щирість; конкретність; інноваційність; безпосередність, та поділу на кількість питань (шість). Середній бал за результатами тестування відповідає одному із трьох рівнів:

- високий рівень (від 7 до 9 балів);
- середній рівень (від 4 до 6 балів);
- низький рівень (від 1 до 3 балів) [30].

Результати опитування за вищевказаним опитувальним листком представлено у Додатку 6. В узагальненому вигляді зазначені відомості представлено у Таблиці 2.4.

Таблиця 2.4.

Узагальнені результати дослідження особистісно-рефлексивного компонента мовної компетентності

Методика	Рівні					
	Низький		Середній		Високий	
	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%
Опитувальний листок М. Форверга на контактність фахівців у сфері туризму та рекреації	9	22,5%	30	75 %	1	2,5%

Низькі показники розвитку контактності свідчать про притаманність для особистості прагнення до обмеження контактів, що може бути зумовлено надмірною тривожністю. Такі характеристиками не є допустимими для фахівців у сфері туризму та рекреації, оскільки може впливати на неуспішність спілкування з клієнтами та відвідувачами, неможливість повноцінно орієнтуватися у незнайомих ситуаціях, уникнення самостійності при прийнятті рішень та відповідальності за власні дії. У процесі проведення дослідження було встановлено, що низькі показники контактності притаманні для 22,5 % опитаних. Отже, існує потреба в організації діяльності у напрямку розвитку комунікативних навичок фахівців у сфері туризму та рекреації.

При цьому, 70 % респондентів мають середні показники прову комунікативних здібностей, що характеризує їх як осіб, які прагнуть до налагодження та побудови ефективної комунікації з оточуючими, проте не здатні належним чином їх підтримувати та зберігати. Лише для 2,5 % опитаних (1 особа) є притаманним високий рівень комунікативних навичок, що свідчить про притаманність таких характеристик як ініціативність, комунікабельність, організованість у процесу комунікації та відповідальність, що є одним із ключових елементів мовної компетентності фахівців сфери туризму та рекреації.

У розрізі окремих шкал, що є окремими складовими мовної компетентності фахівців сфери туризму та рекреації, які було представлено у рамках даного тестування, представлено у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5.

Узагальнені результати дослідження за опитувальним листком М. Форверга на контактність

Рівень/ Шкала	Емпатія		Теплота, повага		Відвертість, щирість	
	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%
Високий	16	40	12	30	8	20
Середній	15	37,5	14	35	18	45
Низький	9	22,5	14	35	14	35
Рівень/ Шкала	Конкретність		Ініціативність		Безпосередність	
	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%
Високий	9	22,5	11	27,5	12	30
Середній	20	50	13	32,5	13	32,5
Низький	11	27,5	16	40	15	37,5

У зв'язку із вищевикладеним можливо зробити висновок, що у процесі проведення емпіричного дослідження було використано спеціальні методики визначення рівня мовних компетентностей, якими є: анкета «Мотиви оволодіння мовними компетентностями», тест В. Макліні «Мовні бар'єри при спілкуванні» та опитувальний листок М. Форверга на контактність, кожен з яких спрямований на різні компоненти мовної компетентності. Встановлено притаманність низьких та середніх показників розвитку ціннісно-мотиваційного, когнітивно-діяльнісного та особистісно-рефлексивного компонентів мовних компетентностей, для більшості фахівців сфери туризму та рекреації. Це зумовлює потребу в організації додаткових заходів та тренінгів, спрямованих на підвищення рівня мовної підготовки фахівців у досліджуваній сфері, оскільки саме вони відіграють ключову роль для успішного провадження професійної діяльності.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ ТУРИЗМУ ТА РЕКРЕАЦІЇ

3.1. Проблеми мовної підготовки фахівців туристичної та рекреаційної сфери

З метою забезпечення ефективного формування мовної компетентності фахівців у сфері туризму та рекреації існує потреба для визначення інтересів, мотивів, потреб, здібностей та можливостей, а також психофізіологічних характеристик, притаманних для відповідного вікового періоду. На початковому етапі формування мовних навичок здійснюється імпліцитно, оскільки інформацію про розуміння форм та значення явищ індивід отримує після усвідомлення та можливості виникнення певних зразків мовлення із довготривалої пам'яті, а також виконання нескладних операцій скорочення, доповнення, підстановки та заміщення елементів мовлення. Особливу увагу варто приділяти виведенню знань у процесі дослідження нового мовного матеріалу та формулювання ними самостійних висновків та узагальнень шляхом стимулювання пізнавальної діяльності за допомогою постановки навідних запитань. Такі виведенні знання стають більш міцними, а мовна компетентність фахівців сфер туризму та рекреації буде значно вищою (Мірошник, 2013).

Процес набуття фахівцями у досліджуваній сфері навичок до критичного мислення вимагає від педагогів дотримання засад кваліфікованої побудови та оцінювання навчального процесу в комплексі, а також акцентуючи увагу на окремих етапах і результатах кожного окремого індивіда. Для досягнення зазначеної мети педагогами, які безпосередньо займаються питаннями підвищення рівня критичного мислення під час навчання в університеті, на додаткових заняттях чи у форматі тренінгів, використовується специфічний інструмент, який прийнято називати таксономією Блума. Проте, у науковій літературі неодноразово стверджувалося про недостатність для українських навчальних закладів відповідних теоретичних та практичних навичок у педагогів при викладанні певних

дисциплін, внаслідок чого має місце зниження ефективності та результативності її застосування (Пометун, Гупан, 2019, с. 51).

На сьогоднішній день найбільш поширеного використання набула переглянута форма таксономії Блума, не зважаючи на те, що в деяких випадках, зокрема для проведення порівняння, педагоги можуть використовувати таксономію у формі, що було створено на початку. У цьому зв'язку пропонуємо звернути увагу на ключові рівні мислення учнів, передбачених переглянutoю таксономією (Л. Андерсон та Д. Кратвол). Більш детально зазначене питання представлено у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1.

Переглянута таксономія Б. Блума (Л. Андерсон та Д. Кратвол)

Навчальний рівень	Бажаний результат	Дії, через яких відображаються досягнуті результати
<i>Пам'ятаємо</i>	Пригадування, визначення та ідентифікація	Відтворення інформації, яку учні чують чи бачать
<i>Розуміємо</i>	Пояснення понять, ідей і концепцій, які вони чули чи бачили	Пояснення сутності конкретних об'єктів та явищ власними словами, прогнозування послідовності та етапів
<i>Застосовуємо</i>	Застосування набутих знань, умінь, навичок у різноманітних випадках	Використання інформації, формул, правил, алгоритмів тощо з метою вирішення інших задач
<i>Аналізуємо</i>	Визначення, виокремлення та порівняння частин, функцій та структури	Поділ інформації чи явища, окремих предметів на самостійні елементи, їх порівняння та виявлення взаємозв'язків
<i>Оцінюємо</i>	Оцінювання результатів дослідження через призму його завдань, шляхом формулювання оцінних суджень	Оцінювання достовірності та значення отриманих відомостей в залежності від конкретних критеріїв, результатів аналізу, перспектив тощо
<i>Створюємо</i>	Розробка чогось нового, приймаючи за основу отримані знання, уміння та навички	Створення, конструювання, формулювання, планування, використання нових та вже відомих інструментів

Джерело: Пометун, Гупан, 2019, с. 53.

Достатньо цікавим фактом у науковій літературі визнається психодидактичний феномен, під яким прийнято розуміти один із різновидів мислення, для якого притаманна активність, цілеспрямованість, самостійність, дисциплінованість та рефлексія. За допомогою такого підходу існує можливість для побудови процесу формування та підвищення мовних компетентностей в якості

поетапного формування кожного зі складових елементів, які було нами проаналізовано у попередньому розділі даної роботи, а саме: мотиваційно-ціннісного, когнітивно-діяльнісного та особистісно-рефлексивного. Він спрямований на розвиток наступних властивостей учня у процесі навчання:

— визначення проблем, аналіз, синтез та оцінювання інформації, отриманої з різноманітних джерел;

— пропонування альтернативних шляхів та їх оцінювання, одночасно обираючи способи вирішення проблеми чи власне бачення стосовно її врегулювання;

— обґрунтування обраної позиції (Пометун, 2018, с. 91).

Використання таксономії Блума сприяє можливості встановлення прямого зв'язку між мисленнєвими рівнями та змістом відповідей майбутніх фахівців у сфері туризму та рекреації на запитання педагогів. Систематизація таких запитань сприяє створенню ієрархії, яка у повній мірі узгоджується із рівнем таксономії Блума: питання для запам'ятовування інформації на найнижчому рівні; питання для проведення аналізу та оцінки на високому рівні мислення. Так, на нижчому рівні прийнято використовувати такі запитання як: «що?», «хто?», «коли?», «де?»; на вищому рівні: «чому?», «яким чином?», «чи погоджуєтесь ви?» тощо (Жукова, 2019, с. 152).

Процес пізнання учнів у процесі навчання, зокрема на уроках ділової української та іноземної мов, із використанням спеціальних методик спрямований на запам'ятовування фактів, їх використання на практиці, а також для вирішення проблемних питань, аналізу, синтезу та обґрунтування власної позиції, що ґрунтується на відомостях, отриманих на уроці. При вивченні ділового мовлення важливого значення набуває запам'ятовування специфічних лексичних та граматичних особливостей, розуміння викладеного матеріалу. У подальшому це стає основою для вільного вираження власних думок на як українською, так й іноземними мовами. Використання таксономії Блума дозволяє педагогам формувати повноцінну траєкторію для досягнення результативності у процесі навчання.

У процесі опрацювання учбового матеріалу, педагогом може бути представлено студентам інформацію стосовно певних подій, дат, видатних особистостей, для чого є логічним використання текстового супроводу, бесід чи повторення попередньо пройденого матеріалу. Для переведення учнів на рівень усвідомлення необхідно пропрацювати з ними способи узагальнення матеріалу, коротко описуючи сутність, ключові моменти своїми словами.

На рівні застосування педагог може пропонувати здійснити класифікацію певного матеріалу за різноманітними критеріями. В окремих випадках педагог може підказувати студентам або учасникам тренінгу напрямки подальшого розвитку розповіді, настановлюючи їх на певну думку для продовження викладення свого бачення.

Рівень аналізу включає в себе створення та обґрунтування студентами чи учасниками додаткових (тренінгових) занять певної позиції стосовно обговорюваної теми. Педагогом або ведучим може бути запропоновано проаналізувати конкретний матеріал, що було вивчено процесі заняття та висловити власне ставлення до конкретних фактів. Рівень синтезу реалізовується шляхом створення макетів, зображень, невеликих відео тощо. Учасникам може бути запропоновано відобразити певні події, явища, факти чи об'єкти.

На рівні оцінювання може мати місце складання есе на українською або іноземною мовами, виконання практичного завдання, тестування, обговорення певної теми. З метою посилення навичок оцінювання може ставитися завдання довести, обґрунтувати, подискутувати, розкритикувати певне явище, представлене педагогом. За допомогою таких методів існує можливість для формування для фахівців у сфері туризму та рекреації завдань, за допомогою яких вони досягають навчальні результати на різноманітних рівнях (Полонська, 2020, с. 36).

У процесі формування та підвищення рівня мовної компетентності фахівців сфери туризму та рекреації існує потреба в реалізації наступних етапів:

- ознайомлення з новим матеріалом, набуття та формування знань стосовно його форми та значення;
- тренування практичного вживання;

— практичне вживання вивчених категорій.

Так, на етапі ознайомлення з новими мовленнєвими зворотами, набуття та покращення знань стосовно їх значення та форми, можливо використовувати методи демонстрації, визначення та контрастування власних формальних та функціональних особливостей у процесі евристичних бесід. Для цього етапу є характерним початок формування мовленнєвих навичок, а ключовими різновидами мовленнєвої діяльності виступають читання та аудіювання, а навички говоріння реалізуються виключно на рівні імітації.

Враховуючи те, що на початковому етапі формування мовних компетентностей легше сприймається та усвідомлюється матеріал в усній формі, то з метою демонстрування мовленнєвих категорій варто використовувати уривки з відеофільмів, цікавих за своїм внутрішнім наповненням, у яких демонструються реальні приклади комунікації у повсякденному житті. З метою ознайомлення фахівців у сфері туризму та рекреації з новими граматичними одиницями варто здійснювати підбір автентичних навчальних матеріалів, зокрема відеофільмів, за допомогою яких розкривається тематика і мета навчання, викладено типові комунікаційні ситуації, є достатньо доступними за обсягом, змістом та характером мовленнєвого матеріалу (Мірошник, 2013, с. 87).

Після ознайомлення учнів з новою темою варто перевірити рівень засвоєння матеріалу шляхом надання відповідей на питання чи твердження педагога, а потім, у процесі проведення евристичної бесіди, надати змогу для самостійного формулювання власних висновків стосовно функціональних особливостей мовленнєвого матеріалу. Оскільки засвоєння мовленнєвого матеріалу перебуває у нерозривному взаємозв'язку з формою, учні мають уміти виявляти суттєві функціональні відмінності між окремими категоріями. Учні мають самостійно формулювати відповідні висновки за результатами пройденого матеріалу, після чого здійснюється перевірка шляхом тестування, що сприяє кращому усвідомленню та засвоєнню мовних конструкцій.

На зазначеному етапі існує потреба у використанні фрагментів автентичних навчальних відеоматеріалів із фабульним сюжетом, який перебуває у динамічному

розвитку, методи персоніфікації стосовно різноманітних мовних одиниць, виокремлення мовленнєвих форм, використання схематичних матеріалів тощо. Залишення поза увагою питань щодо контексту використання окремих мовленнєвих зворотів, категорична відмова від пояснення граматичного матеріалу, комплексне чи глобальне викладання матеріалу, може мати наслідком відсутність точності розуміння, неможливість аналізу окремих структурних характеристик, виступає в якості наслідку відсутності уявлення стосовно функціональних та змістовних характеристик мовленнєвих одиниць. До того ж, внаслідок цього фахівці досліджуваної сфери будуть вимушені осмислювати пройдений матеріал на власний розсуд, що тягне за собою внутрішньомовну чи міжмовну інтерференцію (Мірошник, н.д.).

На етапі тренуванні у практичному застосуванні мовного матеріалу, продовжується формування рецептивних, а також починають формуватися репродуктивні мовленнєві навички. Слухачі продовжують вивчати та освоювати способи розпізнання форми та розуміти зміст мовних конструкцій, у тому числі й у процесі виконання відповідних вправ в індивідуальному, груповому чи парному форматі. На зазначеному етапі є необхідним визначення ступеня керування виконання вправ з боку педагога, поступово послаблюючи контроль за таким процесом.

Останнім є етап практичного вживання мовленнєвих конструкцій, на якому провадиться підвищення ефективності навичок мовлення, автоматизуються мовленнєві операції у варіативних умовах з метою вдосконалення навичок говоріння та їх варіативності. Учасники виконуються умовно-комунікативні та комунікативні вправи, спрямовані на об'єднання мовних одиниць у понадфразові єдності монологічного та діалогічного характеру. Такі вправи можуть виконуватися як в індивідуальному, так і у парному режимі, вимагаючи при цьому мінімального втручання педагога.

У зв'язку із вищевикладеним можливо зробити висновок, що специфіка освітнього процесу, зокрема у вищих навчальних закладах зі спеціальності 242 «Туризм» галузі знань 24 «Сфера обслуговування», потребує активного розвитку

критичного мислення студентів, використовуючи при цьому специфічний інструментарій. Це свідчить про те, що мисленнєві процеси формуються на основі принципів системності та послідовності, переходячи від нижчого рівня до вищого, тобто від простого запам'ятовування інформації до вивчення конкретних фактів чи явищ понять, термінології, їх обґрунтування, а потім – аналізу, синтезу, оцінювання та вирішення проблем. Практичне опанування навичками критичного мислення вимагає постійного застосування, враховуючи вікові особливості та матеріал, що вивчається на заняттях. Проектування та середовища такого процесу здійснюється у відповідності до рівнів таксономії Блума, а також її переглянутою варіацією.

3.2. Розвиток організаційних умов мовної підготовки у туризмі

Процес формування мовних навичок фахівців у галузі туризму та рекреації передбачає підвищення показників мотивації та прагнення до особистісного і професійного зростання. Зазначені цілі потребують реалізації таких завдань: виявлення прагнення до здійснення діяльності за обраним напрямом спеціальності, а також показників мотивації до навчання; сприяння у питаннях професійної адаптації в умовах ВНЗ; розкриття таланту до розвитку особистості як фахівця, приймаючи до уваги потреби у формуванні мовних компетентностей; підвищення показників мобільності та активності особистості.

На початку варто акцентувати увагу на особливостях мотивації фахівців у галузі туризму та рекреації, що спрямовані на розуміння підстав для обрання зазначеного напрямку трудової діяльності. Для цього пропонується використовувати «Опитувальник професійних переваг», запропонованим Д. Голландом . Використання запропонованої методики забезпечує виявлення співвідношення між фахівцем галузі туризму та рекреації та одним із видів особистості, а також середовищем провадження фахової діяльності в уявлюваному. Такими видами особистості є такі: інтелектуальний, реалістичний, соціальний, артистичний, конвенційний та підприємницький. З точки зору автора методики, забезпечення успішного провадження професійної діяльності та отримання морального

задоволення фахівця від своєї роботи напряму залежить від показників відповідності певного типу працівника до конкретної моделі навколишнього середовища, а також можливості повноцінно адаптуватися в ньому. За результатами проведення даного дослідження є можливим встановлення пріоритетів у процесі здійснення діяльності в межах конкретного професійного середовища та адаптації в ньому.

Позитивною характеристикою та підтвердженням формування належного адаптації фахівців сфери туризму та рекреації до умов професійного середовища є наступні чинники:

- надання переваги тим видам фахової діяльності, що спрямовані на організацію групової роботи, виявлення зацікавленості у процесі навчання, отримання консультацій та компетентної допомоги, участі у групових заходах;

- притаманність прояву вербальних і ораторських здібностей, навичок комунікації та ефективної взаємодії з оточенням;

- притаманність для особистості таких характеристик як гуманність, етичність, відповідальність за свої дії та рішення, моральність, робота у групі, можливість вислухати інших та зрозуміти їх, дружні прояви, оптимізм;

- надання переваги роботі, яка передбачає високий рівень взаємодії з оточенням (Сидорук, 2021, с. 367).

Під час організації лекційних занять для фахівців сфери туризму і рекреації учасникам повідомляється щодо специфіки навчання за обраним фахом та методів організації освітнього процесу. У процесі проведення лекцій має бути розкрито питання формування психологічних настанов, у тому числі щодо освіти, виховання, необхідності регуляції власної поведінки і дотримання норм спілкування. На завершення психологічної програми варто провести тренінг, присвячений питанням недопущення сумнівів, а також пошуку ключових механізмів поведінки у процесі навчання, виокремлення найдієвіших стратегій розуміння змісту спеціальності, об'єднання студентів, підвищення рівня мотивації до формування мовних компетентностей через призму актуалізації планів на майбутнє, а також запланованих результатів у процесі професійної діяльності (Сидорук, 2021, с. 368).

Ключовим завданням у процесі формування мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації виступає використання цілої низки різноманітних заходів, зокрема у межах викладання факультативного курсу з дисципліни «Мовна компетентність фахівців сфери туризму та рекреації». У процесі викладання навчальної дисципліни майбутні фахівці у досліджуваній сфері мають можливість для набуття наступних знань: зміст роботи фахівця у галузі туризму і рекреації; специфіка взаємодії та спілкування з окремими категоріями осіб; організація менеджменту у галузі туризму і рекреації, а також взаємодія у команді; неухильне дотримання принципів забезпечення прав та інтересів людини; особливості процесів адаптації, соціалізації та взаємодії з іншими індивідами; виконання завдань та функцій туризму і рекреації; провадження роботи у напрямку підготовки пропозиції щодо удосконалення нормативно-правової бази у сфері туризму і рекреації, забезпечення їх реалізації та здійснення контролю за виконанням. За результатами оволодіння переліченими знаннями існує можливість для досягнення наступних цілей:

— створення умов для належного формування та подальшого розвитку мовних компетентностей, що позитивно впливає на оволодіння знаннями, уміннями і навичками, що є обов'язковими у процесі провадження фахової діяльності;

— підвищення готовності до практичного виконання професійних завдань у разі подальшої трудової діяльності у галузі туризму і рекреації;

— формування навичок щодо вирішення потенційних проблем і конфліктів у сфері туризму та рекреації, зокрема щодо управління різноманітними сегментами досліджуваного ринку.

Основною метою викладання факультативного курсу «Мовна компетентність фахівців сфери туризму та рекреації» є підвищення ефективності фахової підготовки та виховання кадрів у сфері туризму і рекреації високої кваліфікації, що сприятиме розширенню доступу до виконання професійних завдань у різноманітних інституціях та установах. Зазначена мета зумовлює потребу у виконанні таких завдань факультативного курсу:

1. Забезпечення оволодіння найновішими теоретичними і практичними знаннями з питань реалізації мовних компетентностей, зокрема в суміжних сферах.

2. Розвиток готовності до пошуку проведення аналізу і формулювання висновків за результатами дослідження інформації з різноманітних джерел, що спрямовано на вирішення професійних завдань, визначення причинно-наслідкового зв'язку між діями та фактами, викладення самостійних висновків та обґрунтування своєї позиції.

3. Формування здатності до логічного обґрунтування своєї позиції в усній і письмовій формах, дотримуючись правил ділового мовлення професійного спрямування, використовуючи в якості аргументів посилення на певні факти і явища.

4. Розвиток здібностей до розуміння наукових принципів, які виступають в якості базових у галузі туризму і рекреації, та дозволяють одночасно ідентифікувати, формулювати та вирішувати професійні завдання у галузі професійної діяльності, інтегруючи теоретичні дослідження та практику фахової роботи.

5. Формування здатності до усвідомлення змісту ключових категорій, визначення та відокремлення спільних і відмінних рис у процесі проведення порівняльного аналізу між характеристиками навколишньої реальності.

6. Формування навичок щодо теоретичного обґрунтування напрямків вирішення проблемних завдань та складнощів у професійній сфері, обираючи найбільш ефективні інструменти їх подолання, одночасно розробляючи прогнози потенційних наслідків.

7. Розробка і реалізація перспективних та поточних планів, кроків реалізації різноманітних заходів, а також оперативного ухвалення вискоефективних рішень у професійній сфері.

8. Розвиток навичок критичного аналізу та проведення оцінювання ключових напрямків державної політики у галузі туризму і рекреації, вивчення існуючих процесів соціального й економічного спрямування на будь-якому рівні.

9. Розвиток навичок використання теоретичних аспектів існуючих наукових досліджень у практичній діяльності.

10. Розвиток навичок до усвідомлення сутності професійної діяльності, розуміння взаємозв'язку та сфер поширення компетентностей фахівців сфери туризму і рекреації.

11. Оволодіння навичками ділової комунікації у процесі взаємодії у колективі та з оточенням.

12. Уміння використовувати методики з питань менеджменту для подальшої організації фахової діяльності, а також управління у галузі туризму і рекреації.

13. Розвиток навичок щодо налагодження та підтримки відносин у колективі, в основу яких покладено принципи взаємної довіри, стандарти професійної діяльності та етичні норми.

14. Налагоджувати діалог із працівниками у різноманітних сферах та інституціях.

15. Розвиток навичок до формування і практичного застосування представницьких стратегій як індивідуального, так і колективного характеру, що має на меті забезпечення інтересів клієнтів.

16. Розвиток навичок до виокремлення сильних сторін, практики залучення ресурсів окремих індивідів, що сприяє вирішенню проблемних ситуацій.

17. Розвиток навичок щодо виявлення розбіжностей етичного характеру у процесі здійснення фахової діяльності, а також практичне застосування методик супервізії для їх вирішення.

18. Розвиток навичок до прояву толерантної поведінки, поважливого ставлення до індивідуальних характеристик індивідів, у тому числі щодо їх релігійної, культурної або етнічної приналежності, не допускаючи проявів упереджених та стереотипних уявлень.

19. Формування навичок прояву креативних підходів до вирішення проблем, а також ухвалення інноваційних рішень, в основу чого покладено методи реалізації творчих здібностей і методик мислення у процесі розробки нових стратегічних планів.

20. Формування навичок до передбачення процесів і наслідків своєї діяльності у сфері туризму та рекреації, враховуючи обов'язкові завдання, кількісні та якісні показники, необхідність коригування планів роботи, результати оцінювання.

У процесі вивчення студентами факультативного курсу «Мовна компетентність фахівців сфери туризму та рекреації» слухачі мають можливість оволодіти наступними знаннями: ключові напрямки організації роботи у сфері туризму і рекреації; функціональні обов'язки фахівців сфери туризму та рекреації; взаємозв'язок між туризмом та рекреацією на міждисциплінарному рівні; загальні аспекти наукового пізнання; теоретичні аспекти провадження роботи у сфері туризму та рекреації; складові елементи професійного іміджу; етичні аспекти діяльності фахівців сфери туризму та рекреації як основа його професії; правила ведення документації у сфері туризму та рекреації; структурна побудова державних інститутів, які займаються питаннями туризму та рекреації; технологічні засади провадження діяльності у сфері туризму і рекреації загального та галузевого характеру; класифікаційні критерії міждисциплінарних технологій і методик, а також їх використання у сфері туризму та рекреації; сутність та різновиди спілкування, що використовуються при побудові взаєморозуміння із співрозмовниками; економічні засади діяльності фахівців сфери туризму та рекреації; стратегія та напрями реалізації політики держави у сфері туризму та рекреації; законодавчі аспекти діяльності фахівців сфери туризму та рекреації тощо.

Варто зауважити, що за результатами викладання представленого вище факультативного курсу існує можливість для формування у фахівців галузі туризму та рекреації наступних різновидів мовних компетентностей: загальнокультурна, соціально-психологічна, технологічні, діагностично-прогностична та організаційно-управлінська. У цьому зв'язку варто звернути увагу на зазначені компетентності більш детально.

1. Сутність загальнокультурних компетентностей розкривається через призму оволодіння наступними уміннями, знаннями та навичками: проведення

аналізу та оцінювання результатів національних європейських та світових науковців, вільно орієнтуючись у трансформаціях сучасного культурного простору; дослідження та аналіз суспільних фактів та явищ на різних етапах (становлення, розвиток та сучасний стан), внаслідок чого формується розуміння змісту та засад розвитку галузі туризму та рекреації; оцінка, аналіз та прогнозування економічних, соціальних, політичних, юридичних, культурних та екологічних фактів; застосування технологій міжкультурної комунікації; використання у процесі комунікації рідної та іноземної мов, різноманітних мовленнєвих навичок та загальноприйнятих мовленнєвих зворотів іншомовної спільноти, а також символізму; практичного застосування методик виховання і самовиховання, що спрямовані на розвиток індивідуальних, національних та загальнолюдських систем цінностей; толерантного ставлення та конструктивних стратегій діяльності, що пов'язано зі специфікою та різноманіттям культур, мов та релігій.

2. За рахунок соціально-психологічних компетентностей забезпечується оволодіння наступними знаннями, навичками та вміннями: вільне орієнтування у питаннях різної тематики, вірно визначаючи особистісні характеристики і емоційний стан інших індивідів, підбираючи адекватні методики комунікації, що реалізуються у процесі спілкування; визначення свого місця у соціумі і трудовому колективі, створюючи проекти стратегій власного життя, приймаючи до уваги потреби окремих соціальних груп та індивідів, соціальні норми, правила тощо; можливість адаптації у різноманітних ситуаціях у процесі трудової діяльності; вільне володіння вербальними і невербальними засобами ділового спілкування; врахування особистісних психологічних характеристик індивідів, зокрема мотивації, цінностей, переконань, настанов, талантів у процесі роботи в сфері туризму і рекреації; прагнення до колективного визначення цілей трудової діяльності, створення планів, розробки і реалізації різноманітних проектів і стратегій; запровадження трансформаційних засобів і технологій конструктивного вирішення конфліктів, за результатами чого має бути прийнято спільне рішення, яке можливо реалізувати у майбутньому; налагодження співпраці з іншими працівниками та установами у сфері туризму і рекреації.

3. Формування технологічних компетентностей забезпечує досягнення наступних результатів: використання традиційних та інноваційних технологій, методик і прийомів вирішення проблемних питань у галузі туризму і рекреації, що виникають у процесі трудової діяльності; надання послуг у галузі туризму та рекреації різним категоріям населення, а також їх повноцінне обслуговування; розробка туристичних проектів, які забезпечують високі якісні показники реалізованої продукції, враховуючи положення різноманітних інструкцій, нормативів, методик, технічних характеристик тощо; надання послуг у галузі туризму та рекреації, організації відпочинку і дозвілля, враховуючи потреби у провадженні суспільно-корисної діяльності та адаптації; поширення і пропагування соціально значимих правил поведінки та норм, дотримання здорового способу життя; запобігання будь-якого негативного впливу та правопорушень, що пов'язані зі сферою туризму та рекреації, зокрема зі спричиненням шкоди навколишньому середовищу.

4. У професії формування діагностично-прогностичних компетентностей забезпечується досягнення наступних цілей: проведення діагностичних досліджень, аналізу та закріплення результатів і показників професійної діяльності у галузі туризму і рекреації, а також прогнозування перспективних напрямів їх подальшого розвитку; дослідження, оцінювання та створення моделей діяльності фахівця у галузі туризму та рекреації у процесі роботи з окремими категоріями індивідів; створення можливості до вивчення і прогнозування спрямованості впливу зовнішніх факторів та інших специфічних характеристик, перспектив розвитку сфери туризму і рекреації, а також його негативного впливу на індивіда; визначення необхідності використання діагностичних, розвиваючих, прогнозувальних або реабілітаційних методик у процесі виконання поставлених завдань; формування навичок вивчення та прогнозування впливу отриманих послуг як негативного, так і позитивного характеру, на індивіда; уміння прогнозувати результати діяльності у галузі туризму та рекреації, що ґрунтуються на чинниках впливу об'єктивного і суб'єктивного спрямування; прогнозування можливих трансформацій у психологічному або економічному становищі особистості, а також

соціумі в цілому здійснюючи планування подальшої професійної діяльності враховуючи можливі зміни.

5. У процесі формування та розвитку організаційно-управлінських компетентностей передбачено досягнення наступних цілей: використання адміністративних, соціальних економічних, соціально-психологічних та соціально-педагогічних методик у процесі організації та здійснення фахової діяльності у галузі туризму та рекреації; упорядкування, вирішення, підготовка, систематизація та об'єднання у процесі реалізації поставлених завдань та досягнення бажаної мети; формування здібностей до координації зусиль і взаємодії з усіма суб'єктами на ринку туризму та рекреації; здатність до провадження, розробки, планування і організації процесу реалізації туристичних програм, що відповідає соціально-економічним показникам розвитку держави; співпраця з творчими спілками та окремими індивідами у процесі реалізації культурно-освітніх, профілактично-виховних і спортивно-оздоровчих програм; реалізація заходів, спрямованих на організацію культурно-дозвільних, соціальних та волонтерських акцій, використовуючи професійні ресурси у процесі фахової діяльності; аргументація рішень управлінського характеру, а також можливість забезпечення їх правомочностей; діяльність господарсько-фінансових інституцій у галузі туризму і рекреації, приймаючи до уваги положення діючого законодавства.

Приймаючи до увагу результати нашого дослідження, представлені у попередніх розділах даної роботи, межах освітньо-професійної програми компетентності фахівців галузі туризму та рекреації повинні формуватися удвох основних формах, якими є загальна та спеціальна. Формування зазначених компетентностей спрямовано на вирішення складних вузькоспеціалізованих завдань на проблем у процесі здійснення діяльності практикуючими фахівцями у галузі туризму та рекреації, а також на етапі навчання, що передбачає використання цілої низки різноманітних методик. До загальних мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації, що формуються у процесі вивчення факультативного курсу «Мовна компетентність фахівців сфери туризму та рекреації», віднесено наступні: абстрактне мислення, проведення аналізу та можливості використання

набутих знань у процесі практичної діяльності; розуміння предметної області та професійної діяльності; використання інформаційних та комунікаційних технологій; вивчення та оволодіння знаннями в умовах сучасного суспільства; пошук, обробка та проведення аналізу відомостей з різноманітних джерел; встановлення проблем та їх вирішення; ухвалення обґрунтованих рішень та здатність до колективної роботи; демонстрація навичок міжособистісної комунікації; мотивування індивідів для досягнення спільної мети; відповідальність та усвідомлення характеру своїх дій.

У свою чергу, до переліку бажаних сформованих спеціальних компетентностей нами віднесено наступні: проведення аналізу суспільних процесів становлення та розвитку діяльності у сфері туризму та рекреації як одної із інтегрованої наукової галузі; оцінювання соціально-політичних процесів, що нерозривно пов'язані із розвитком сфери туризму та рекреації; проведення аналізу сформованої нормативної бази у сфері туризму та рекреації; розуміння організації та функціонування туристичної сфери, рекреаційної системи і відповідних інституцій; вивчення проблем розвитку галузі туризму та рекреації шляхом використання методик наукового дослідження; оцінювання проблем, потреб, специфічних особливостей і ресурсного забезпечення індивідів; розробка шляхів вирішення проблемних питань та визначення ефективних методик їх подолання; надання допомоги та підтримки окремим індивідам, враховуючи їх індивідуальні потреби, вікові характеристики, гендерні, етнічні та інші особливості; розробка і реалізація туристичних проектів та програм; використання методики менеджменту з метою організування професійної діяльності та провадження управління працівниками у досліджуваній сфері; дотримання принципів і стандартів етичного характеру у сфері туризму та рекреації; виявлення і залучення особистих, групових та громадських ресурсів у процесі роботи; генерування нових і креативних ідей у роботі фахівців сфери туризму та рекреації; оцінювання результатів і якості діяльності у галузі туризму та рекреації;

У зв'язку з вищевикладеним можливо стверджувати, що формування мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації спрямовано не виключно на

оволодіння знаннями, уміннями та навичками, але й виокремлення мотиваційних аспектів обрання досліджуваної спеціальності. У цьому зв'язку є логічною реалізація наступних завдань: виявлення прагнення та мотиваційних настанов до обрання спеціальності за напрямом підготовки у сфері туризму і рекреації; забезпечення повноцінної адаптації як майбутнього фахівця; підвищення стимулів та здатностей до провадження діяльності у галузі туризму і рекреації після здобуття відповідного освітнього рівня. Додатково нами запропоновано вивчення факультативного курсу «Мовна компетентність фахівців сфери туризму та рекреації», який дозволить виробити загальні та спеціальні мовні компетентності, а також можливості практичного прояву на практиці. У цьому зв'язку існує потреба у визначенні додаткових методів формування мовних компетентностей, які можливо використовувати у процесі вивчення курсу «Мовна компетентність фахівців сфери туризму та рекреації».

3.3. Розробка авторської програми «Мовна підготовка фахівців»

На етапі практичного формування мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації існує потреба визначенні чіткого переліку професійних компетенцій, що було нами проаналізовано у попередніх розділах даної роботи, а також їх практичному застосуванні. Процес практичної реалізації запропонованої програми формування мовних компетентностей галузі туризму і рекреації має здійснюватися у межах аудиторного і позааудиторного навчання, в результаті чого забезпечується логічне поєднання із загальною освітньою програмою відповідного кваліфікаційного рівні. Кожен етап реалізації процесу формування мовних компетентностей потребує використання відповідних інноваційних технологій та методик.

Основну уваги нами приділено саме організації факультативного курсу «Мовна компетентність фахівців сфери туризму та рекреації». Практична реалізація зазначеного факультативного курсу виступає в якості базового, професійно значимого та формувального заходу, самостійною системою

забезпечення вплив на процес формування мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації, що потребує організації відповідних та належних умов у процесі навчання.

Кінцевою метою викладання представленого факультативного курсу є повноцінне формування мовних компетентностей фахівців сфери туризму і рекреації через призму мотиваційних настанов щодо подальшого саморозвитку в професійній діяльності, розробки та налагодження освітніх програм підвищення рівня досліджуваних компетентностей, а також концепцій ефективного оволодіння знаннями, здобуття умінь і навичок після початку практичної діяльності. Забезпечення реалізації таких заходів є можливою шляхом використання механізму, розробленого дослідницею І.І. Сидорук (2020), в межах якого передбачено теоретичний і практичний блоки.

У процесі реалізації теоретичного блоку забезпечується формування мотиваційних настанов щодо подальшого професійного розвитку; розробка необхідного переліку мовних компетентностей; оволодіння знаннями, які є необхідними для ефективної професійної діяльності компетентних фахівців сфери туризму і рекреації; сутність та структурні особливості побудови мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації, а також їх змістовні характеристики; методики діагностики окремих компонентів і мовних компетентностей в цілому; напрямки реалізації мовних компетентностей, форм поведінки у процесі провадження трудової діяльності та накопичення власного професійного досвіду.

Реалізація заходів у межах практичного блоку у процесі навчання майбутніх фахівців у галузі туризму і рекреації передбачає формувань умінь та навичок побудови індивідуальної стратегії подальшого розвитку через призму формування мовних компетентностей; діагностику показників формування окремих елементів та мовних компетентностей як цілісного явища; підбір та використання індивідуальних механізмів реалізації мовних компетентностей; прояви професійної відповідальної поведінки, що передбачає здатність до налагодження комунікації з оточуючими; передача практичного досвіду у формі, що є доступною для

розуміння та усвідомлення; налагодження комунікації зі спеціалістами та установами у суміжних сферах; розробка та практична реалізація проектів, які передбачають повноцінний розвиток мовних компетентностей майбутніх фахівців у галузі туризму і рекреації у межах ВНЗ.

Вивчення факультативного курсу «Мовна компетентність фахівців сфери туризму та рекреації» слухачі мають можливість для оволодіння знаннями, формування навичок і умінь з наступних тем:

1. Поняття та сутність міжособистісної комунікації.
2. Ознаки та значення міжособистісної комунікації у процесі професійної діяльності фахівців сфери туризму і рекреації.
3. Перелік основних вимог до фахової підготовки спеціалістів у галузі туризму і рекреації.
4. Ознайомлення з ключовими підходами до розуміння сутності поняття «мовна підготовка фахівців сфери туризму та рекреації».
5. Структурна побудова мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації.
6. Значення освітнього середовища для формування мовних компетентностей фахівців у галузі туризму і рекреації.
7. Забезпечення взаємодії між ВНЗ та іншими установами щодо формування і розвитку мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації.
8. Механізми інструменти та способи формування мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації.

Приймаючи до уваги специфічні особливості поняття «компетентність», її структурну побудову та зміст, у процесі вивчення теоретичних матеріалів представленого вище факультативного курсу є необхідним використання як теоретичних, так і практичних методик викладання, зокрема модифіковану таксономію Б. Блума, що забезпечить позитивний вплив на підвищення показників формування мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації. Автором зазначеної методики таксономію сформовано на трьох основних рівнях, якими є пізнавальна, афективна та психомоторна сфера. У цілому під таксономією

варто розуміти процес систематизації та класифікації сукупності об'єктів, що здійснюються враховуючи їх природну взаємодію, застосовуючи категорії, які розміщуються у певній послідовності, в залежності від критеріїв зростання; тобто за основу приймається ієрархічний спосіб побудови, в межах якого кожна із наступних категорій характеризується більшою складністю, порівняно з попередніми (Савченко, 2012, с. 24-25).

З метою забезпечення отримання високих результатів у процесі оволодіння знаннями, здобуття навичок та умінь у сфері туризму і рекреації, нами буде використовуватися методика Б. Блума, який виокремив перелік окремих дієслів, що розміщені в порядку їх ускладнення. Зокрема, у рамках когнітивної або пізнавальної сфери представлено шість основних рівнів складності, які перебувають у взаємозв'язку між собою, та розміщуються у порядку ієрархічності:

1. Знання, тобто здатність індивіда запам'ятовувати або вітворювати факти, терміни, процедури, методики, основоположні поняття та принципи, правила, без необхідності їх усвідомлення.

2. Розуміння, під яким розуміється здатність особистості усвідомлювати та вільно інтерпретувати пройдений матеріал. В даному випадку мова йде про те, що індивід має здатність самостійно пояснювати правила, принципи і факти, перетворювати вивчений матеріал на інші форми виладення, а також прогнозувати перспективні результати, в основу яких покладено набуті знання.

3. Застосування, що передбачає практичне використання пройденого матеріалу на практиці, зокрема й у процесі вирішення конкретних завдань.

4. Аналіз, в межах якого формується здатність до поділу отриманих відомостей на окремі елементи, усвідомлювати взаємозв'язок між кожним із виокремлених компонентів та особливості їх ієрархічної побудови; пошук помилок у процесі логічного мислення, можливих розбіжностей між фактами та бажаними результатами, а також оцінювання показників значимості виділених даних.

5. Синтез, під яким розуміється здатність до об'єднання декількох елементів, внаслідок чого формується єдине ціле, що володіє індивідуальними системними властивостями.

6. Оцінювання, що передбачає існування можливості для оцінки показників значимості здобутих результатів у процесі досягнення поставленої мети.

З метою формування остаточних результатів та оцінювання показників ефективності у когнітивній сфері потрібно використовувати наступні дієслова, які відображають рівень оволодіння певними компетентностями:

— знання: назвати, упорядкувати, зібрати, визначити, описати, перевірити, шукати, продублювати, помітити, повторити, скласти, перелік, відтворити, вказати, показувати, встановити взаємозв'язок тощо;

— розуміння: виявлення асоціацій, класифікувати, змінити, прояснити, перетворити, побудувати, описати, виділити, обговорити, оцінити, виразити, пояснити, розширити, ідентифікувати, інтерпретувати, ілюструвати, сформулювати висновки, пояснити розбіжності, розпізнати, передбачити, доповісти, переглядати, обрати, перекласти, знайти рішення тощо;

— використання знань: змінити, застосувати, обчислити, оцінити, демонструвати, обрати, розробляти, завершити, виявляти, ілюструвати, відшукати, модифікувати, передбачити, організувати, запланувати, підготувати, представити, обрати, показати, перетворити, використати, окреслити тощо;

— здатність до аналітики: проаналізувати, упорядкувати, здійснити поділ та виділ окремих елементів, порівняти, обчислити, класифікувати, протиставити, поєднати, обговорити, критикувати, визначити, дискутувати, сформулювати висновки, виділити, вивести, розділити, випробувати, оцінити, провести експеримент, дослідити, проілюструвати, співвіднести, протестувати тощо;

— здатність до здійснення синтезу: упорядкувати, аргументувати, класифікувати, поєднати, зібрати, компіювати, спроектувати, розробити, пояснити, сформулювати, встановити, узагальнити, модифікувати, інтегрувати, запланувати, організувати, запропонувати, реконструювати, встановити зв'язок, сформулювати висновки тощо;

— можливість оцінювати отримані знання: встановити, оцінити, аргументувати, поєднати, обрати, зробити висновки, порівняти, критикувати,

співставити, пояснити, захищати, виміряти, розмірковувати, рекомендувати, передбачити, співвіднести, узагальнити, ухвалити тощо.

У тісному взаємозв'язку із емоційною складовою навчального процесу перебуває активна сфера, у межах якої здійснюється безпосередній прояв прагнень до здобуття нових знань та інтеграції розроблених ідей, цінностей та взаємовідносин з оточуючими. Приймаючи за основу таксономію Б. Блума, ієрархічна побудова зазначеної системи має наступний вигляд:

1. Отримання інформації, що передбачає прагнення та стимулювання особи до ознайомлення із новими відомостями, зокрема у процесі слухання іншого індивіда, чутливого сприйняття проблеми тощо.

2. Формування зворотного зв'язку, коли індивід приймає активну участь у навчальному процесі, проявляючи зацікавленість до дисципліни, висловлюючи свою позицію, готуючи презентації, приймаючи участь в обговореннях та прагнучи висловлювати власну позицію.

3. Формування ціннісних орієнтацій, коли має місце трансформація пасивного визнання затверджених цінностей на їх активне поширення.

4. Організація, в межах якої реалізуються процеси і явища, що формуються у процесі навчання та зумовлені потребою у поєднанні різних цінностей врегулювання конфліктів між ними, а також розуміння складових елементів певних систем.

5. Характеристика, коли у індивіда повноцінно сформована система цінностей, на яких ґрунтується його форма поведінки.

У процесі визначення показників ефективності навчального процесу контексті афективної сфери використовується такий набір дієслів: провадження діяльності, дотримуватися, ставити запитання, надання позитивної оцінки, сприйняття, надання допомоги, надання відповіді, прикладати зусиль, відмовлятися, закінчити, викликати, поєднати, взаємодіяти, захистити, застосувати, проявити, демонструвати, дискутувати, обрати, поділити, проявити ініціативу, запровадити, вмістити, вислухати, дотримуватися, виправдовувати,

прийняти участь, організувати, реалізувати на практиці, поширити, засуджувати, надати звіти, запитати, вирішити, підтримати, оцінити тощо.

У рамках психомоторної сфери мова йде фізичні властивості індивіда, зокрема координацію розумової діяльності. У той же час, вивчення зазначених характеристик тісно пов'язане із мистецькими, музичними, медичними, інженерними галузями, оскільки активно використовуються лабораторні практики (Кременя, 2014).

Враховуючи таксономію Б. Блума, а також представлений вище перелік, який має бути розкрито у контексті викладання факультативного курсу «Мовна компетентність фахівців сфери туризму та рекреації», нами розроблено перелік питань і завдань для фахівців сфери туризму та рекреації, що представлено у Додатку 7. Додатково визначено три основні рівні формування мовних компетентностей фахівців галузі туризму та рекреації, якими є наступні:

1. Низький (репродуктивний) на якому формуються такі рівні пізнання як знання та розуміння.
2. Середній (конструктивний), коли сформовано знання, розуміння, застосування та аналіз.
3. Високий (творчий), коли повноцінно сформовані усі шість рівнів: знання, розуміння, застосування, аналіз, оцінювання та створення.

Практичне застосування представленої методики з метою формування мовних компетентностей фахівців галузі туризму та рекреації забезпечує підвищення показників удосконалення освітнього процесу та якості підготовки фахівців у досліджуваній сфері. Це позитивно впливає на чіткість визначення цілей навчання, переліку заходів та оцінювання кінцевих результатів.

У процесі формування мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації, учасники залучаються до різноманітних освітніх та кваліфікаційних програм. Є доцільним використання принципів соціального партнерства, що передбачає співпрацю з різними інституціями у галузі туризму та рекреації, про що укладається окрема угода про співпрацю. Такі залучені інституції можуть

відігравати роль бази проходження фахової практики, центру самоосвіти тощо за умови, що вони відповідають наступним вимогам:

— провадження господарської діяльності у сфері, що відповідає напряму підготовки майбутнього фахівця галузі туризму і рекреації;

— система управління передбачає можливість для ознайомлення майбутніх фахівців із особливостями практичної діяльності в обраній сфері;

— володіють високими показниками розвитку у технологічній, технічній, культурній та організаційній сферах;

— підтримують майбутніх фахівців у галузі туризму і рекреації щодо використання неформальних засобів освіти, у тому числі щодо інформації про специфіку діяльності установи;

— надання можливостей для проходження практики в декілька етапів, дотримуючись деталізованих рекомендацій у напрямку формування мовних компетентностей;

— наявність можливості для проходження фахової підготовки декількома майбутніми спеціалістами у галузі туризму і рекреації, що позитивно впливає на розвиток навичок колективної роботи;

— наявність працівників високої кваліфікації, які можуть виступати в якості позитивного прикладу повноцінного формування мовних компетентностей;

— налагодження безперервного контакту із ВНЗ.

У свою чергу, до ключових напрямів взаємодії між ВНЗ та іншими інституціями варто віднести наступні:

— прийняття участі фахівців сфери туризму та рекреації у процесі розробки і реалізації державної політики у сфері туризму та рекреації;

— залучення до реалізації заходів, передбачених загальнодержавними і регіональними програмами, акціями та проектами;

— перспективи залучення фахівців сфери туризму та рекреації до освітніх загальнодержавних і регіональних проектів, тренінгів, програм, зокрема й шляхом доручення до волонтерських рухів;

- формування бази практичної підготовки для подальшої роботи у галузі туризму та рекреації;
- перспективи працевлаштування після успішного проходження практики.

Прийняття участі фахівців сфери туризму та рекреації у подібних заходах позитивно впливає формування наступних елементів мовних компетентностей:

- оволодіння загальноприйнятими стандартами поведінки при спілкуванні з іншими індивідами, невербальними засоби комунікації, розумінням сутності функцій та різноманітності форм взаємодії, а також підвищення показників ефективності такої комунікації;

- усвідомлення змісту, сутності та причин виникнення конфліктів, особистісні чинники їх виникнення, позитивний і негативний вплив конфліктів у колективі, особливості поведінки індивіда та її зміна в умовах конфлікту, можливості застосування профілактичних засобів для недопущення конфліктних ситуацій та управління діями інших осіб;

- оволодіння стратегіями і тактиками переконання та маніпулятивного впливу на співрозмовників.

У процесі повноцінної реалізації усіх перелічених засобів необхідно використовувати відповідні методики, серед яких варто виокремити наступні:

1. Формулювання проблем учасників, проведення аналізу та вивчення існуючих перепон шляхом використання схематичних карт, розробки бажаних цілей та перспективних напрямів, вирішення існуючих проблем. Додатково рекомендується здійснювати трансформацію існуючих проблем на бажану кінцеву мету, що виступає в якості основи професійної діяльності.

2. Підтримка фахівців у галузі туризму і рекреації у процесі усвідомлення змісту власних бажань, що виступають в якості ключової основи у процесі формування моделі повсякденної поведінки, у тому числі й при обговоренні важливих питань та розробки стратегічних планів. Існує потреба у проведенні дискусій з певних питань, в яких знаходить відображення прагнення конкретних індивідів до повноцінної реалізації як фахівця у галузі туризму та рекреації. Усі

учасники розподіляються на окремі групи, кожна з яких виокремлює власне припущення, на якому ґрунтується їх подальше обґрунтування та альтернативні варіанти вирішення проблеми, механізми та інструменти отримання інформації для подальшого співвідношення з реальним станом справ.

3. До обговорення можуть залучатися нові учасники, оскільки саме у процесі діалогу формуються ключові аспекти розвитку колективного інтелекту. За своєю сутністю зазначений процес характеризується простотою застосування, одночасно гарантуючи обмін власними ідеями, баченнями та практичним досвідом, оскільки реалізується у форматі неформальних дискусій. До таких обговорень можуть залучатися усі учасники заходу, оскільки атмосфера невимушеності та психологічного комфорту сприяє забезпеченню рівності між усіма комунікантами та підвищення ефективності. Використання даної методики спрямована на формування здатності вислуховувати співрозмовника та висловлювати власну позицію, використовуючи високоефективні методики комунікації, інструменти відокремлення деталей та чіткості формулювання ідей, закріплення пріоритетних сфер розвитку як спеціаліста.

4. Створення переліку ідей, що спрямовані на реалізацію заходів підвищення рівня мовної компетентності фахівців галузі туризму і рекреації. У межах реалізації цього заходу учасники поділяються на групи, кожній з яких пропонується розробити та розкрити сутність конкретного напрямку діяльності, після чого він обговорюється з іншими учасниками. За результатами обговорення здійснюється систематизація та формулювання висновків колективної роботи.

5. За допомогою методики генерації ідей забезпечується ефективна розробка заходів підвищення мовних компетентностей фахівців у галузі туризму і рекреації. У межах даної методики потрібно використовувати результати творчої діяльності та методи драматизації, що дозволяє яскраво відобразити явища «до» та «після».

6. Методика оцінювання ефективності реалізації ідей та заходів, що є результатом підвищення рівня мовних компетентностей фахівців у галузі туризму і рекреації.

7. Використання механізмів та засобів поширення інформації, проведення консультацій та діяльність у групі. У такому форматі проводяться обговорення особливостей провадження професійної діяльності фахівцями у галузі туризму та рекреації, процеси збирання ними інформації, взаємна комунікація та співпраця. Завдяки таким обговоренням та підсумками їх результатів у подальшому плануються авторські професійні кроки у напрямку підвищення мовних компетентностей.

8. Складання графіків та визначення можливих термінів, переліку відповідальних осіб та процедур реалізації заходів, спрямованих на підвищення мовних компетентностей фахівців у галузі туризму і рекреації.

9. На останньому етапі можуть виникати непередбачувані ситуації, проте усі можливі виклики і ризики повинні бути попередньо визначені учасниками тренінгу, а також розроблятися заходи їх уникнення або усунення (British Council, 2014).

У зв'язку із вищевикладеним можливо зробити висновок, що впровадження усіх вищепредставлених заходів та програм має сприяти підвищенню якості підготовки фахівців сфери туризму та рекреації, формування їх мовних компетентностей, забезпечення професійного захисту, забезпечення ефективного провадження професійної діяльності після здобуття освітньої кваліфікації за обраним напрямом підготовки. Це забезпечує поширення практики державно-соціального партнерства, налагодження діалогу між ВНЗ та установами, що провадять діяльність у галузі туризму та рекреації, а також підвищення прагнення молоді до самоосвіти в контексті формування мовних навичок.

ВИСНОВКИ

1. Під процесом формування компетентностей потрібно розуміти ефективну процедуру розвитку та самостійного отримання знань індивідом, оволодіння професійно орієнтованими напрямками майбутньої діяльності, розуміння значення роботи у світі з метою повноцінної реалізації як професіонала. Показники ефективності розвитку компетентностей перебувають у залежності від наступних чинників: психологічна відповідність та готовність до професійної діяльності, існування бажання до провадження діяльності у відповідній сфері, особливостей освітнього процесів у навчанні тощо. Мовна компетентність не лише є важливою складовою професійної підготовки фахівців у сфері туризму та рекреації, але і стає ключовим фактором успішної кар'єри в цій галузі. Вона сприяє підвищенню ефективності роботи, розвитку міжнародних зв'язків та підвищенню конкурентоспроможності на ринку, роблячи фахівців готовими до викликів та можливостей, що пропонує глобальна сфера туризму та рекреації.

2. Існування таких елементів мовленнєвої іншомовної компетенції як мотиваційно-ціннісні, когнітивно-діяльнісні та особистісно-рефлексивні, виступає в якості ключової умови становлення та розвитку фахівців у сфері туризму та рекреації. З метою ефективного формування усіх складових елементів мовленнєвої компетентності, важливу роль відіграє орієнтування на закономірності, правила, принципи засвоєння теоретичних знань, аспекти організації знань у мисленні та пам'яті людини, застосування методів та прийомів розвитку пізнавальних здібностей фахівців у досліджуваній сфері.

3. Аналіз наукових підходів до трактування та розуміння сутності професійних компетентностей фахівця свідчить про активне використання інтеграційних моделей особистісного розвитку, зокрема активне використання особистісно-компетентнісного підходу, що є основою розвитку мовних компетентностей фахівців у сфері туризму та рекреації. До того ж, на сьогоднішній день у науковій літературі сформовано різноманітні підходи до розуміння сутності та різновидів мовних компетенцій у фахівців туристичної та рекреаційної сфер. У той же час, серед спільних характеристик усіх проаналізованих наукових розробок

даного питання визначено переважання діяльнісного, комунікативного, гуманістичного, системного, аксіологічного та особистісно спрямованого підходів до їх формування і розвитку.

4. Мовні компетентності фахівців у сфері туризму та рекреацій характеризуються динамічністю та поліаспектністю, формування і розвиток яких провадиться протягом усього періоду провадження практичної діяльності. Вони перебувають у безпосередньому взаємозв'язку зі сферою професійної діяльності, особливостями оточення, індивідуальних характеристик фахівця (віку, рівня знань, професійного досвіду та ролі в професійній спільноті), а також особливостями трактування досліджуваних понять у науковій літературі. Встановлено факт існування різноманітних підходів до визначення переліку структурних компонентів мовної підготовки фахівців сфери туризму та рекреації, якими є самостійні елементи когнітивного, мотиваційного, рефлексивного, ціннісного, діяльнісного, соціального, поведінкового, емоційного, комунікативного та особистісного спрямування.

5. Визначення рівня та показників сформованості мовних навичок фахівців у галузі туризму та рекреації ґрунтувалося на інтегрованій структурі шляхом виокремлення її складових елементів. З метою проведення оцінювання рівня сформованості мовних компетентностей визначено їх окремі рівні, якими є: низький (репродуктивний), середній (конструктивний) та високий (творчий). Аналіз показників сформованості мовних компетентностей фахівців у досліджуваній сфері зумовив необхідність у вивченні рівня їх розвитку в контексті певних компонентів та компетентностей у цілому. Ґрунтовне дослідження ключових інструментів проведення оцінювання та аналізу мовних компетентностей фахівців у галузі туризму та рекреації дозволяє більш змістовно розкрити та усвідомити сутність основних категорій, визначити взаємозв'язки між певними елементами та цілісними показниками. До того ж, існує можливість для встановлення тенденцій для подальшого формування мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації.

6. У процесі проведення емпіричного дослідження було використано спеціальні методики визначення рівня мовних компетентностей, якими є: анкета «Мотиви оволодіння мовними компетентностями», тест В. Макліні «Мовні бар'єри при спілкуванні» та опитувальний листок Форверга на контактність, кожен з яких спрямований на різні компоненти мовної компетентності. Встановлено притаманність низьких та середніх показників розвитку ціннісно-мотиваційного, когнітивно-діяльнісного та особистісно-рефлексивного компонентів мовних компетентностей, для більшості фахівців сфери туризму та рекреації. Це зумовлює потребу в організації додаткових заходів та тренінгів, спрямованих на підвищення рівня мовної підготовки фахівців у досліджуваній сфері, оскільки саме вони відіграють ключову роль для успішного провадження професійної діяльності.

7. Специфіка освітнього процесу, зокрема у вищих навчальних закладах зі спеціальності 242 «Туризм» галузі знань 24 «Сфера обслуговування», потребує активного розвитку критичного мислення студентів, використовуючи при цьому специфічний інструментарій. Це свідчить про те, що мисленнєві процеси формуються на основі принципів системності та послідовності, переходячи від нижчого рівня до вищого, тобто від простого запам'ятовування інформації до вивчення конкретних фактів чи явищ понять, термінології, їх обґрунтування, а потім – аналізу, синтезу, оцінювання та вирішення проблем. Практичне опанування навичками критичного мислення вимагає постійного застосування, враховуючи вікові особливості та матеріал, що вивчається на заняттях.

8. Формування мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації має на меті не лише набуття ними знань, умінь та навичок, але й визначення мотивації обрання даного різновиду діяльності. У цьому зв'язку нами запропоновано реалізовувати наступні завдання: виявлення схильності та мотивації обрання спеціальності; сприяння професійній адаптації в умовах навчального процесу; стимулювання фахівців сфери туризму та рекреації та формування здатностей для практичної діяльності у майбутньому. Додатково нами запропоновано вивчення факультативного курсу «Мовна компетентність фахівців сфери туризму та рекреації», який дозволить виробити загальні та спеціальні мовні

компетентності, а також можливості практичного прояву на практиці. У цьому зв'язку існує потреба у визначенні додаткових шляхів формування мовних компетентностей, які можливо використовувати у процесі вивчення курсу «Мовна компетентність фахівців сфери туризму та рекреації».

9. Запровадження запропонованих нами заходів та програм має сприяти підвищенню якості підготовки фахівців сфери туризму та рекреації, формування їх мовних компетентностей, забезпечення професійного захисту, забезпечення і обслуговування громадян шляхом взаємодії між неформальною та формальною формами освітнього процесу. Це забезпечує поширення практики соціального партнерства і взаємодії між вищими навчальними закладами та соціальними інституціями, а також популяризацію самоосвіти у студентів у контексті формування мовних компетентностей.

РЕЗЮМЕ

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню мовної підготовки фахівців у сфері туризму та рекреації. Сфера туризму є однією з найбільш динамічних галузей економіки, що вимагає високого рівня комунікативної компетентності та міжкультурної обізнаності від фахівців, які працюють з міжнародними клієнтами. Метою дослідження є аналіз та вдосконалення мовної підготовки спеціалістів у цій галузі, що дозволить покращити якість обслуговування і сприятиме розвитку галузі.

У роботі визначено основні мовні компетенції, необхідні для успішної професійної діяльності в туристичній та рекреаційній сферах, зокрема такі як володіння професійною лексикою, навички усного та письмового спілкування, розуміння культурних відмінностей.

Результати дослідження свідчать, що для ефективного виконання професійних обов'язків фахівці у сфері туризму повинні володіти високим рівнем англійської мови як основного інструменту міжнародного спілкування. У дослідженні пропонується низка рекомендацій щодо вдосконалення мовної підготовки студентів туристичних спеціальностей, включаючи інтеграцію практичних занять, використання аутентичних матеріалів та запровадження курсів з міжкультурної комунікації.

Ключеві слова: туризм, мовна компетентність, якість обслуговування, ідентифікація, фахівець, комунікація.

RESUME

The qualification work is dedicated to the study of language training of specialists in the field of tourism and recreation. The field of tourism is one of the most dynamic branches of the economy, which requires a high level of communicative competence and intercultural awareness from specialists who work with international clients. The purpose of the study is to analyze and improve the language training of specialists in this field, which will improve the quality of service and contribute to the development of the field.

The work defines the main language competences necessary for successful professional activity in the tourism and recreation spheres, in particular, such as mastery of professional vocabulary, oral and written communication skills, understanding of cultural differences.

The results of the study indicate that for the effective performance of professional duties, specialists in the field of tourism must have a high level of English as the main tool of international communication. The study offers a number of recommendations for improving the language training of tourism students, including the integration of practical classes, the use of authentic materials, and the introduction of intercultural communication courses.

Key words: tourism, language competence, quality of service, individual, specialist, communication.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Аксьонова, Д., & Кулінка, Ю. (2021). Теоретичний аспект формування мовної та мовленнєвої компетентностей фахівців сфери обслуговування. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*, (16), 184–194.
- British Council. (2014). *Активні громадяни: посібник фасилітатора*. Retrieved from https://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/ac_toolkit_19th_aug_2014_final_version_ukr_2015_2.pdf (Accessed: 12.09.2024).
- Бацевич, Ф. С. (2006). *Вступ до лінгвістичної генології*. Київ: Видавничий центр «Академія».
- Богущ, А. М. (1997). *Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку: програма та методичні рекомендації*. Київ: ІЗМН.
- Богущ, А. М., & Шиліна, Н. Є. (2003). *Мовленнєва готовність старших дошкільників до навчання у школі*. Одеса: ПНЦ АПН України.
- Бойко, О. М. (2017). *Професійна підготовка фахівців із соціальної роботи третього рівня вищої освіти у Великій Британії* (дис. канд. пед. наук). Київ: Національний університет «Києво-Могилянська академія».
- Боса, В. П. (2018). *Формування мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов у процесі вивчення фахових дисциплін* (дис. канд. пед. наук). Житомир: Житомирський державний університет імені Івана Франка.
- Боса, В. П. (2019). *Формування мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов у процесі вивчення фахових дисциплін: монографія*. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.
- Варецька, О. В. (2015). *Теоретичні і методичні засади розвитку соціальної компетентності вчителя початкової школи у системі післядипломної педагогічної освіти* (дис. д-ра пед. наук). Київ: Національна академія педагогічних наук України.
- Василюк, Т. Г. (2017). *Дидактичні засади формування соціальної компетентності студентів педагогічних університетів у процесі навчання гуманітарних дисциплін* (автореф. дис. канд. пед. наук). Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка.

- Вовчаста, Н. Я., & Шелюх, О. М. (2020). Мовна підготовка за фаховим спрямуванням – важливий складник професійної компетентності фахівця у військово-технічній галузі. *Tendenze attuali della moderna ricerca scientifica*, (4), 21–23.
- Голланд, Дж. (n.d.). *Тест Дж. Голландка для визначення професійних типів особистості*. Retrieved September 20, 2024, from https://proforientator.info/?page_id=6016
- Горохова, Т. О. Граматична компетенція як складова професіограми студента-філолога. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/1082/1/T_Gorohova_DMU_3_GI.pdf (дата звернення: 15.08.2024).
- Грибанова, О. Є. (2019). Формування соціальної компетентності майбутніх економістів у професійній підготовці в коледжі: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Запоріжжя: Запорізький національний університет.
- Гужвинський, В. В. (2009). Підготовка спеціалістів сфери туризму до здійснення комунікативної діяльності на туристській фірмі. *Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. Серія: Педагогічні науки*, (10 (173)), 61–66.
- Дударьов, В. В. (2020). Професійна компетентність соціальних працівників: методи управління. *Соціологія*, (4), 27–32.
- Жукова, О. А. (2019). Дидактична система формування соціальної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей класичних університетів засобами ігрових технологій: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.09. Тернопіль: Тернопільський національний технічний університет ім. Івана Пулюя.
- Кабінет Міністрів України. (2011). *Про затвердження Національної рамки кваліфікацій: Постанова Кабінету Міністрів України № 1341 від 23.11.2011 року*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.08.2024).

- КОМПАС: посібник з освіти в галузі прав людини за участі молоді.* URL: <https://rm.coe.int/compass-2020-ukr-yfdua/1680a23873> (дата звернення: 12.08.2024).
- Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія».* URL: <https://khnnra.edu.ua/wp-content/uploads> (дата звернення: 12.08.2024).
- Кремен, В.Г. (Ed.). (2014). *Розроблення освітніх програм: методичні рекомендації* (120 р.). ДП «НВЦ «Пріоритети».
- Кубіцький, С. О. Професійна підготовка та професійні характеристики соціальних працівників у Республіці Польща на тлі європейського досвіду. URL: <https://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/1898/1981> (дата звернення: 06.08.2024).
- Кулікова, А. Є. (2009). Підготовка соціальних працівників до роботи з дітьми та молоддю у вищих навчальних закладах Швеції: автореф. ... канд. пед. наук. Луганськ: Луганський національний університет імені Тараса Шевченка.
- Куликовська, Н. Б. Формування професійної компетентності майбутніх інженерів у процесі навчання у вищому навчальному закладі I-II рівня (на прикладі Чернівецького політехнічного коледжу). URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/stud_almanah/26.pdf (дата звернення: 12.08.2024).
- Лісовець, О. В. (2019). Теорія та практика формування соціально-правової компетентності майбутніх соціальних працівників в умовах університетської освіти: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.05. Донбас. Держ. Пед. ун-т.
- Лозовецька, В. Т. (2015). Професійна кар'єра особистості в сучасних умовах: монографія. Київ: Інститут професійно-технічної освіти НАПН України.
- Луцан, Н. І., & Сащенко, Є. С. (2023). Формування мовленнєвої компетентності фахівців сфери обслуговування. *Інноваційна педагогіка*, (65), 79–81.
- Мельник, С. В., Матросов, В. Д., Сташкін, Т. О., & Косухіна, Т. В. (2012). Методичні рекомендації щодо розроблення професійних стандартів за компетентісним підходом. Луганськ: ДУ НДІ соціально-трудова відносин.

- Міністерство освіти і науки України. (2022). *Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 242 Туризм для другого (магістерського) рівня вищої освіти: Наказ № 209 від 21.02.2022 року.* URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/2022/Standarty.Vyshchoyi.Osvity/Zatverdzeni.Standarty/02/21/242-Turyzm-mahistr-21.02.22-1.pdf> (дата звернення: 05.09.2024).
- Мірошник, І. В. (2013). *Методика формування англомовної граматичної компетенції в учнів початкової загальноосвітньої школи: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02.* Київ.
- Мірошник, І. В. *Методичні рекомендації щодо формування англомовної граматичної компетентності учнів початкової загальноосвітньої школи.* URL: <https://epub.chnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/937/1/> (дата звернення: 16.09.2024).
- Нечипоренко, В. В. *Теоретичні і методичні засади навчально-реабілітаційної діяльності спеціального закладу як відкритої соціально-освітньої системи: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.03.* URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/31620> (дата звернення: 15.08.2024).
- Нечепоренко, Л. С. (1991). *Педагогическая система совершенствования процесса формирования будущего учителя в университете: автореф. дис. ... д-ра пед. наук.* Харьков.
- Опитувальний листок Форверга на контактність. URL: <http://um.co.ua/2/2-8/2-83232.html> (дата звернення: 12.09.2024).
- Полонська, Т. К. (2020). Інтегровані змістовні лінії та ключові компетентності в навчанні іноземних мов учнів гімназії: кореляція чи дублювання. *Perspective Directions of Science and Practice*, (3), 34–37.
- Пометун, О. (2018). Критичне мислення як педагогічний феномен. *Український педагогічний журнал*, (3), 89–98.

- Пометун, О., & Гупан, Н. (2019). Таксономія Б. Блума і розвиток критичного мислення школярів на уроках історії. *Український педагогічний журнал*, (3), 50–58.
- Павленко, В. С. (2020). Особливості підготовки та працевлаштування фахівців туристичної індустрії. *Інфраструктура ринку*, (49), 247–250.
- Параніч, В. П. (1997). Психолого-педагогічні умови професійного становлення молодого спеціаліста: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. Київ.
- Прокопенко, О. А. (2023). Я-концепція як чинник розвитку професіоналізму вчителів закладів загальної середньої освіти: дис. ... докт. філос.: 053 – психологія. Київ: ДЗВО «Університет менеджменту освіти».
- Професійне самовизначення учня у контексті профільної та допрофільної освіти (для практичних психологів та соціальних педагогів загальноосвітніх навчальних закладів): методичні рекомендації. (2010). НМЦО.
- Різак, І.М. (2021). *Система соціальної роботи з дітьми із функціональними обмеженнями у Великій Британії* [Автореф. дис. канд. пед. наук]. Київський університет імені Бориса Грінченка.
- Савенкова, Л.О. (1998). *Теоретико-методичні основи підготовки майбутніх педагогів до професійного спілкування* [Автореф. дис. д-ра пед. наук]. Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова.
- Савченко, О.Я. (2012). *Дидактика початкової школи* (504 р.). Грамота.
- Сидорук, І.І. (2020). Застосування модифікованої таксономії Блума у формуванні когнітивної підструктури соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників. *Молодий вчений*, (7), 48–52.
- Сидорук, І.І. (2019). Особистісно-рефлексивний компонент соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників: характеристика сформованості. *Освітній простір України*, (19), 271–278.
- Сидорук, І.І. (2021). *Теорія і методика формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки* [Дис. д-ра пед. наук]. Волинський національний університет ім. Лесі Українки;

Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка.

- Скірко, Р.Л. (2010). *Формування соціальної компетентності майбутніх практичних психологів у процесі професійної підготовки* [Автореф. дис. канд. пед. наук]. Класичний приватний ун-т.
- Скибун, Н.Д. (2016). *Формування професійної мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців туристичного профілю* [Дис. канд. пед. наук]. Київський університет імені Бориса Грінченка.
- Скрипник, М.І., & Швень, Я.Л. (Eds.). (2017). *Професійний розвиток науково-педагогічних працівників у системі освіти дорослих: збірник методик і тестових діагностичних завдань* (105 р.). ЦППО.
- Субіна, О.О. (2015). *Формування соціальної компетентності майбутніх викладачів гуманітарних спеціальностей в умовах магістратури* [Дис. канд. пед. наук]. Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова.
- Швед, М.С., & Дужа-Задорожна, М.П. (2009). Формування професійних компетенцій майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах Німеччини. *Педагогічна освіта: теорія та практика. Педагогіка. Психологія*, (11), 212–226.
- Школяр, Л.В. (2016). *Соціально-педагогічна робота з дитячими громадськими об'єднаннями у Франції* [Дис. канд. пед. наук]. Національна академія педагогічних наук України.
- Шпичко, І.О. (2016). *Формування соціальної компетентності майбутніх фахівців сфери обслуговування у професійній підготовці* [Дис. канд. пед. наук]. Хмельницький.
- Crown. (2012). *Building social competency*. Retrieved August 17, 2024, from https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&ei=_3LRXIy8E6WQmwWp-onIBA&q=%282012%29+Building+social+competency
- Doyle, W. (2006). Ecological approaches to classroom management. In C.M. Evertson & C.S. Weinstein (Eds.), *Handbook of classroom management: Research, practice, and contemporary issues* (2nd ed., pp. 97-126). Routledge.

- Gedviliene, G., Gerviene, S., Pasvenskiene, A., & Ziziene, S. (2014). The social competence concept development in higher education. *European Scientific Journal*, (28), 36–49.
- Lundh, T. (n.d.). *Utmanande bildningssyn. Mönster i motståndet mot Ellen Keys och Honorine Hermelins pedagogiska tänkesätt*. Retrieved August 5, 2024, from <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:305396/FULLTEXT01.pdf>

ДОДАТКИ

Додаток 1

Анкета «Мотиви оволодіння мовленнєвою компетентністю»

1. Якщо я володітиму мовленнєвою компетентністю, я зможу стати успішним оратором та впливати на оточення.
2. Високий рівень мовленнєвої компетентності допоможе ефективніше виконувати фахові завдання.
3. Я відчуваю інтерес до процесу формування високого рівня мовленнєвої компетентності та його очікуваних результатів.
4. Високий рівень мовленнєвої компетентності допоможе мені бути конкурентно спроможним фахівцем і отримувати вищу заробітну плату.
5. Мені цікаві інноваційні інтерактивні методи навчання для формування високого рівня мовленнєвої компетентності.
6. Високий рівень мовленнєвої компетентності дозволить мені ефективніше впливати на людей, швидше переконувати їх.
7. Високий рівень мовленнєвої компетентності допоможе мені отримати визнання, зайняти гідне положення у суспільстві.
8. Високий рівень мовленнєвої компетентності допоможе мені впливати на комунікативні процеси та спрямовувати їх у бажаному для мене напрямку.
9. Формування високого рівня мовленнєвої компетентності є необхідною умовою мого особистісного та професійного самовдосконалення.
10. Формування високого рівня мовленнєвої компетентності є необхідною умовою цінності та вагомості мене як фахівця.
11. Формування високого рівня мовленнєвої компетентності є необхідною умовою ефективного педагогічного спілкування.

Додаток 2

Результати дослідження мотиваційно-ціннісного компонента мовної компетентності

Респондент	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	Рівень мотиваційно-ціннісного компонента
1	В	Б	А	Б	Б	В	В	В	В	А	В	НВ
2	Б	А	Б	В	В	В	Б	А	А	В	В	НВ
3	В	В	А	Б	Б	А	А	Б	В	Б	Б	3
4	В	Б	В	Б	Б	В	А	В	Б	В	Б	3+НВ
5	В	Б	А	Б	В	В	В	В	Б	Б	В	НВ
6	А	А	В	А	А	В	В	А	В	В	А	В
7	В	А	В	В	А	А	А	В	А	А	А	В
8	В	Б	Б	Б	В	А	А	А	А	В	В	В+НВ
9	А	А	В	В	А	В	А	В	А	В	А	В
10	Б	Б	В	В	В	А	В	А	А	В	А	НВ
11	А	Б	В	В	А	Б	Б	В	В	Б	В	НВ
12	В	Б	Б	А	А	Б	Б	Б	В	Б	В	3
13	Б	А	Б	В	А	В	В	А	Б	Б	В	3+НВ
14	Б	Б	В	В	В	А	Б	А	Б	В	Б	3
15	В	В	А	А	А	А	В	Б	Б	В	Б	В+НВ
16	Б	В	А	А	В	Б	Б	Б	А	В	Б	3
17	В	А	А	В	В	А	Б	В	В	Б	А	НВ
18	А	Б	А	В	В	В	Б	В	Б	Б	В	НВ
19	Б	Б	А	Б	В	В	А	А	Б	А	В	В+3
20	А	А	В	А	В	А	А	В	А	В	А	В
21	В	А	А	А	В	А	А	А	В	В	А	В
22	А	А	В	В	А	А	А	В	В	В	А	В
23	Б	А	Б	Б	В	В	А	А	В	В	Б	НВ
24	В	В	Б	А	Б	Б	В	В	В	В	Б	НВ
25	А	А	В	А	В	В	А	В	В	А	А	В
26	В	Б	Б	В	В	В	А	Б	В	В	А	НВ
27	Б	В	В	А	В	А	В	В	Б	Б	В	НВ
28	В	В	А	Б	В	Б	В	А	В	Б	А	НВ
29	Б	А	А	А	В	В	В	В	А	Б	А	В
30	В	Б	Б	А	А	А	А	Б	Б	А	В	В

31	A	Б	В	В	В	A	Б	Б	В	В	A	HB
32	Б	В	В	В	В	A	A	Б	A	В	В	HB
33	В	В	Б	A	A	В	В	В	Б	В	В	HB
34	Б	Б	В	A	A	В	В	В	Б	В	A	HB
35	В	В	A	A	В	A	В	Б	В	В	A	HB
36	Б	A	Б	Б	В	В	В	Б	Б	В	A	3
37	A	В	A	A	A	В	В	A	A	A	A	В
38	Б	В	В	A	A	A	Б	A	Б	Б	В	В+H3
39	В	В	A	A	A	A	В	Б	Б	A	A	В
40	A	A	В	A	В	В	A	A	A	A	A	В

Тест «Мовні бар'єри при спілкуванні» (В. Макліні)

1. Коли ви щось розповідаєте, чи стежите ви уважно за тим, щоб слухачі правильно вас зрозуміли?
2. Чи підбираєте ви слова, відповідні рівню підготовки слухачів?
3. Чи обмірковуєте ви вказівки, перш ніж їх висловити? 4. Чи віддаєте ви розпорядження у досить короткій формі?
5. Якщо підлеглий не задає питань після того, як ви висловили нову думку, чи вважаєте ви, що він її зрозумів?
6. Чи чітко ви висловлюєтеся?
7. Чи пов'язуєте ви свої думки, перш ніж їх висловити, щоб не говорити незв'язно?
8. Чи заохочуєте ви запитання?
9. Чи припускаєте ви, що знаєте думки оточуючих, або задаєте запитання, щоб з'ясувати їх?
10. Чи розрізняєте ви факти і думки?
11. Чи підсилюєте ви конфронтацію, суперечачи аргументам співрозмовника?
12. Чи намагаєтесь ви досягти мети, щоб ваші партнери в усьому з вами погоджувалися?
13. Чи використовуєте ви професійний жаргон, незрозумілий слухачеві?
14. Чи говорите ви зрозуміло, точно, ввічливо?
15. Чи стежите ви за тим, яке враження справляють ваші слова на слухача, чи уважний він?
16. Чи робите ви навмисні паузи у своїй промові для того, щоб зібратися з думками, звернути увагу на слухачів?

20	Hi	Hi	Hi	Hi	Так	Hi	Так	Так	Так	Hi	Hi	Hi	Hi	Так	Так	Hi	B	H
21	Так	Hi	Hi	Так	Hi	Так	Так	Так	Hi	Hi	Так	Так	Hi	Так	Hi	Hi	C	C
22	Так	Hi	Так	Так	Так	Так	Так	Так	Так	Так	Так	Так	Hi	Так	Так	Так	H	B
23	Так	Так	Hi	Hi	Hi	Так	Hi	Hi	Hi	Так	Hi	Hi	Hi	Hi	Hi	Hi	B	H
24	Hi	Hi	Hi	Hi	Так	Hi	Hi	Hi	Так	Так	Hi	Так	Так	Так	Так	Так	C	C
25	Так	Hi	Так	Так	Так	Hi	Hi	Так	Так	Так	Так	Hi	Hi	Так	Hi	Так	H	B
26	Так	Так	Так	Hi	Так	Так	Так	Hi	Так	Так	Так	Hi	Hi	Hi	Hi	Hi	C	C
27	Так	Так	Так	Hi	Так	Так	Так	Так	Hi	Hi	Hi	Hi	Так	Hi	Hi	Hi	C	C
28	Hi	Так	Так	Так	Hi	Hi	Так	Hi	Так	Так	Так	Так	Так	Так	Так	Так	H	B
29	Так	Так	Так	Hi	Так	Hi	Так	Hi	Так	Так	Так	Hi	Так	Так	Hi	Hi	H	B
30	Hi	Hi	Hi	Hi	Так	Так	Hi	Hi	Так	Hi	Hi	Hi	Hi	Так	Так	Hi	B	H
31	Hi	Так	Так	Hi	Hi	Так	Hi	Hi	Hi	Hi	Так	Так	Hi	Hi	Так	Hi	B	H
32	Так	Так	Так	Так	Так	Так	Так	Так	Так	Так	Так	Hi	Так	Hi	Hi	Hi	H	B
33	Hi	Hi	Hi	Так	Так	Hi	Hi	Hi	Hi	Hi	Hi	Так	Hi	Так	Так	Так	B	H
34	Hi	Hi	Hi	Так	Hi	Hi	Hi	Hi	Так	Так	Hi	Hi	Так	Hi	Hi	Hi	B	H
35	Hi	Hi	Hi	Так	Так	Hi	Так	Hi	Так	Hi	Hi	Так	Так	Так	Так	Hi	C	C
36	Hi	Hi	Hi	Так	Hi	Так	Так	Hi	Hi	Hi	Hi	Hi	Hi	Так	Hi	Так	B	H
37	Так	Hi	Hi	Hi	Hi	Hi	Hi	Так	Hi	Так	Hi	Hi	Hi	Hi	Hi	Так	B	H
38	Так	Так	Hi	Так	Так	Так	Так	Hi	Hi	Так	Так	Так	Hi	Так	Hi	Так	H	B
39	Hi	Hi	Hi	Hi	Так	Hi	Hi	Hi	Так	Hi	Так	Так	Hi	Hi	Hi	Так	B	H
40	Hi	Hi	Hi	Hi	Так	Так	Hi	Hi	Hi	Hi	Так	Hi	Hi	Hi	Так	Hi	B	H

Опитувальний листок М. Форверга на контактність

1. *Емпатія*. Я бачу світ очима інших. Я розумію іншого і можу відчувати себе «в його шкірі». Я розумію всі настрої, які йдуть від співрозмовника, і відповідаю на них.

2. *Теплота, повага*. Я всіма різними засобами виявляю (хоча і не завжди обов'язково відчуваю), що я сприймаю іншого; я розумію те, що роблять інші, хоча не завжди і не в усьому згоден з ними. Я людина, яка активно підтримує інших.

3. *Відвертість, щирість*. Я більш відвертий, ніж фальшивий, у своїй взаємодії з іншими. Я не ховаюсь за ролями і «фасадами», інші знають, «на чому я стою». Я залишаюся сам собою у спілкуванні з іншими.

4. *Конкретність*. Не можу сказати, що я невизначений, коли говорю з іншими. Я не промовляю загальних фраз, не ходжу навколо, керуюся конкретним досвідом і поведінкою, коли говорю. Я намагаюся говорити ясно, чітко, точно.

5. *Ініціативність*. У взаєминах з іншими я скоріше дію, ніж реауюю. Я вступаю в контакт, не чекаючи, коли вступлять у контакт зі мною. Я спонтанний. Я виявляю ініціативу завжди щодо людей.

6. *Безпосередність*. Я дію відкрито і прямо у стосунках з людьми, що мене оточують, не роздумуючи про те, як буду виглядати.

Додаток 6

**Результати тестування за опитувальним листком М. Форверга на
контактність**

Респондент/Питання	Емпатія	Теплота, повага	Відвертість, щирість	Конкретність	Ініціативність	Безпосередність	Середні показники
1	2	5	2	2	5	8	4
2	3	3	2	5	3	6	3,666666667
3	3	7	3	4	1	3	3,5
4	6	4	4	4	9	3	5
5	9	4	1	7	6	3	5
6	7	2	5	9	8	9	6,666666667
7	7	6	6	1	3	2	4,166666667
8	3	9	4	6	2	3	4,5
9	5	7	5	6	7	4	5,666666667
10	5	6	9	6	9	6	6,833333333
11	4	5	7	4	7	5	5,333333333
12	5	5	3	1	7	2	3,833333333
13	5	2	6	5	6	8	5,333333333
14	7	2	7	1	5	3	4,166666667
15	1	1	3	5	1	9	3,333333333
16	9	7	2	2	2	7	4,833333333
17	2	3	9	1	3	5	3,833333333
18	6	7	7	3	4	4	5,166666667
19	7	3	4	5	4	6	4,833333333
20	4	2	4	4	1	7	3,666666667
21	5	9	5	9	5	3	6
22	7	8	5	6	5	2	5,5
23	7	3	2	5	9	7	5,5
24	7	5	2	1	6	3	4
25	2	3	6	3	2	1	2,833333333
26	7	6	8	6	7	9	7,166666667
27	9	6	5	4	4	4	5,333333333
28	3	3	6	7	3	7	4,833333333

29	9	7	3	4	2	4	4,8333333333
30	5	2	4	7	2	3	3,8333333333
31	5	2	5	9	3	9	5,5
32	7	7	6	4	7	5	6
33	5	7	2	7	3	5	4,8333333333
34	7	3	1	5	7	7	5
35	4	7	5	5	4	6	5,1666666667
36	5	9	3	2	9	2	5
37	3	6	9	3	3	2	4,3333333333
38	9	4	6	8	5	7	6,5
39	4	6	2	4	3	1	3,3333333333
40	7	6	7	7	5	6	6,3333333333

Додаток 7

Питання і завдання для фахівців сфери туризму та рекреації у процесі вивчення факультативного курсу «Мовна компетентність фахівців сфери туризму та рекреації», розроблені на основі методики модифікованої таксономії Б. Блума

Рівень процесу пізнання	Запитання і завдання для фахівців сфери туризму та рекреації
Пам'ятати і знати	<p>Визначте ключові сфери, у яких відображено вимоги до професійно компетентного спеціаліста та його навчання.</p> <p>Охарактеризувати такі категорії як «компетентність», «професійна компетентність».</p> <p>Назвіть імена вчених, якими проводилися дослідження мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації.</p> <p>Визначте показники, які є ключовими у процесі оцінювання мотиваційно-ціннісного, когнітивно-діяльнісного та особистісно-рефлексивного компонентів мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації.</p> <p>Проаналізуйте категорію «освітнє середовище вищого навчального закладу».</p> <p>Визначте перелік туристичних організацій та рекреаційних територій у конкретному регіоні.</p> <p>Охарактеризуйте будь-яку з інноваційних методик у процесі отримання вищої освіти.</p> <p>Визначте найбільш ефективні методики формування мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації.</p>
Розуміти	<p>Розмежуйте між собою категорії формальної, неформальної та інформальної освіти.</p> <p>Здійсніть ідентифікацію учасників та визначте напрями фахової підготовки працівників сфери туризму та рекреації.</p> <p>Визначте відмінності між категоріями «компетентність» і «компетенція».</p> <p>Охарактеризуйте відмінні риси зовнішньої і внутрішньої мотивації.</p> <p>В чому полягає розбіжність між категоріями «мобільність» та «активність»?</p> <p>Розкрийте значення мотивації у процесі професійного розвитку фахівців сфери туризму та рекреації.</p> <p>Визначіть ключові завдання та роль наставника у процесі формування мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації.</p>
Використовувати (застосовувати)	<p>Визначіть перелік змін, які здійснюють вплив на професійну підготовку фахівців сфери туризму та рекреації.</p> <p>Оберіть тест (на власний розсуд), за результатами якого визначте рівень сформованості власної мовної компетентностей, окремих її складових елементів.</p> <p>Здійсніть розробку плану заходів, які можливо запровадити на практиці у процесі провадження, наприклад, волонтерської діяльності.</p> <p>Визначте перелік проблемних питань, вирішення яких потребує надання практичної допомоги наставника.</p>
Аналізувати	<p>Підготуйте есе за темою: «Яким чином самостійна освіта і розвиток впливають на фаховий розвиток і формування мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації?».</p> <p>Проведіть аналіз та порівняйте визначення категорії «мовні</p>

	<p>компетентності фахівців сфери туризму та рекреації», що представлені у науковій літературі.</p> <p>Проведіть аналіз існуючих моделей мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації. Визначте найбільш сприятливу модель та обґрунтуйте свою позицію.</p> <p>Проведіть аналіз останніх наукових розробок за темою лекції, визначте існуючі проблеми та шляхи їх вирішення.</p>
Оцінювати	<p>Проведіть оцінювання значення мовних компетентностей у власному професійному становленні й розвитку.</p> <p>Здійсніть порівняльний аналіз використання формальної, неформальної та інформальної освітніх форм у процесі професійного становлення і розвитку фахівців сфери туризму та рекреації.</p> <p>Проведіть оцінювання можливостей університетського самоурядування при формуванні мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації.</p> <p>Визначте позитивні характеристики взаємодії між вищим навчальним закладом та різноманітними інституціями й організаціями у сфері туризму та рекреації.</p>
Створювати	<p>Підготуйте доповідь на тему: «Роль наставника у процесі професійного становлення і розвитку фахівців сфери туризму та рекреації».</p> <p>Підготуйте план розвитку власних мовних компетентностей.</p> <p>Запропонуйте власний підхід до розуміння «мовні компетентності фахівців сфери туризму та рекреації».</p> <p>Підготуйте план заходу, спрямованого на розвиток мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації, визначіть позитивні та негативні аспекти запропонованого плану та можливі шляхи вдосконалення.</p> <p>Оберіть будь-яку державну або приватну організацію та розробіть стратегію співпраці у сфері формування мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації.</p> <p>Здійсніть розробку опитувальних та проведіть дослідження рівня сформованості мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації.</p> <p>Підготовте проект лекційного чи практичного заняття з метою використання методики та заходів формування мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації.</p> <p>Розробіть власні інструменти формування мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації.</p>